

De strijd om de notering

Hoeklieden van de Amsterdamse Beurs 1973-2001

Universiteit van Amsterdam

Masterscriptie Sociale Geschiedenis

Dennis Geusebroek

Datum: 15-1-2013

Studentnummer: 5859417

Tel.: 072-5337135

Email: degeus1@hotmail.com

Begeleider: Joost Jonker

Inhoudsopgave

Inleiding	4
I Op koers raken	9
1.1 De vloer op	11
1.2 Een neergaande markt 1973-1976	16
1.3 Doorzetten 1977-1980	18
II Zaken doen 1981-1987	22
2.1 Een Hausse	27
2.2 Concurrentiestrijd	30
2.3 Status Quo	35
2.4 Beurs gemachtigd	38
2.5 Concurrentiepositie Amsterdamse Effectenbeurs	43
2.6 In de praktijk	46
2.7 Negentienzevenentachtig: een correctie	50
III Elektronische tijden 1988-2001	55
3.1 Keerpunt	59
3.2 Omslag	64
3.3 Specialist	67
3.4 Toegevoegde waarde	73
3.5 De laatsten	78
Conclusie	82
Interviews/Literatuurlijst	83

Inleiding

Op 17 mei 1876 zag de Vereeniging voor den Effectenhandel het licht. Deze werd aangegaan voor een periode van 29 jaren met als doel bevordering van de belangen van de effectenhandel. Daartoe werden richtlijnen opgesteld en gaf men een prijscourant uit. Om het lidmaatschap te verkrijgen moest men in de hoofdstad gevestigd zijn. Doordat het een lid verboden was affaires met niet-leden af te sluiten, was er sprake van een besloten karakter. De leden werden verdeeld in stemhebbenden en niet-stemhebbenden en elk lid was aansprakelijk voor de handelingen van zijn bedienden. Het bestuur bestond uit vijftien personen. Drie, onder wie de voorzitter, hielden zich bezig met het dagelijks bestuur. De overige taken werden verdeeld over commissies zoals die voor de notering, fondsen en huishoudelijke zaken.¹

Ontevreden over de voorzieningen in de Koopmansbeurs (Beurs van Berlage) en met zicht op een geschikte locatie gaf de Vereeniging architect Joseph Th. J. Cuypers in 1911 het groene licht voor nieuwbouw. De realisatie van zijn ontwerp in 'Um 1800-stijl' nam twee jaar in beslag. Om het benodigde geld voor de aankoop van het bouwterrein en de realisatie van een eigen gebouw te verkrijgen, schreef de Vereeniging een 4% lening uit van f 3.000.000, - gulden. Een flink bedrag maar de belangstelling ervoor was ronduit groot. Op nummer 5 aan het Beursplein kregen de leden op 2 januari 1914 beschikking over een eigen handelsplek: een riant marmeren handelsvloer met de nieuwste snufjes op het gebied van telegrafie en telefonie! Verder waren er een moderne leeszaal, statige bestuurskamer en sociëteit voorhanden.

De handel vond plaats in door de Commissie van de notering aangewezen plaatsen in het beurslokaal. In deze hoeken werd door de verschillende leden

¹ A.W. de Jongh, *Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam. Gedenkboek 1876-1926* (Amsterdam 1926) 56-57, 60-62.

handel gedreven in bepaalde fondsen.² Elk fonds werd afhankelijk van de belangrijkheid vertegenwoordigd door een of meerdere hoeklieden. Zij waren niet officieel aangesteld en voerden orders uit voor hun medeleden. Koop- en verkoopopdrachten werden door hen zoveel mogelijk in elkaar gesloten. Voor de overige stukken traden deze gespecialiseerde beurscommissieairs afhankelijk van omvang en prijs als tegenpartij op. De hoekman berekende zijn medeleden-opdrachtgevers een kleine bij het provisiereglement van de Vereeniging vastgestelde vergoeding.³ In 1922 richtten deze vakmensen ter behartiging van hun belangen de Vereeniging van Hoeklieden op.⁴

Ondanks de krach op Wall Street in 1929 bleven de beurzen hier opengesteld maar de crisis van de jaren dertig en de Duitse bezetting hadden terdege gevolgen voor de effectenhandel en zijn deelnemers. Direct na de Tweede Wereldoorlog werd de effectenhandel geconfronteerd met zware beperkingen. Na de geldzuivering operatie onder Minister van Financiën Lieftinck en een algemene registratie van effecten nam het effectenverkeer pas in april 1947 een 'vrije' aanvang. Tegelijk werd met de Beschikking Beursverkeer bekrachtigd dat de aan- en verkoop van effecten via een lid van de Vereeniging moest lopen, de zogenaamde commissieairsdwang. Evengoed kwam langzaam maar gestaag de met Marshallhulp gefinancierde wederopbouw van de Nederlandse economie op gang en in 1954 bedroeg de nominale aandelenomzet een respectabele f 855 miljoen. Drie jaar later was de omzet gehalveerd (1957: f 417 miljoen). Een teruglopende handel in 'Amerikaantjes' en de nationalisatie van Nederlandse bedrijven door de Indonesische overheid waren daar mede debet aan.

² Costa, J. Mendes da, *Het ABC van de Amsterdamschen Effectenhandel* (Amsterdam 1931) 28.

³ Jongh, *Vereeniging*, 87.

⁴ Joh. de Vries, *Een eeuw vol effecten. Historische schets van de Effectenhandel en de Amsterdamse Effectenbeurs 1876-1976* (Wormerveer 1976) 109.

Mede op Nederlands initiatief werd er op internationaal niveau beraadslaagd over 'beursproblemen van algemene en technische aard'.⁵ Het overleg leidde tot de oprichting van een Internationale Federatie van Effectenbeurzen te Londen. Vanaf 1960 nam het fusie- en overnameproces binnen het Nederlandse bedrijfsleven toe. Als gevolg daarvan liep het aantal in de notering opgenomen Nederlandse aandelen (en certificaten daarvan) terug tot 307 in 1973 (1960: 655). Intussen waren de institutionele beleggers in opkomst. Het door hen beheerde kapitaal nam in de naoorlogse periode toe met tientallen miljarden guldens (eind 1945 f 12,1 miljard/1973 f 153,3 miljard). Geld dat voornamelijk conservatief werd uitgezet; een proces dat net als de onderlinge uitwisseling van belangrijke fondsenpakketten ook buiten de beurs om plaats vond.⁶

Om in te kunnen blijven spelen op de maatschappelijke ontwikkelingen werd door de Vereeniging in november 1970 de Commissie Herziening Beursstructuur ingesteld. De algemene doelstelling: het verzekeren van de continuïteit van de beurshandel met behoud van voldoende marktpartijen. Bij het bepalen van de voorgestane koers door de commissie speelden de mogelijkheden tot toekomstige samenwerking met beurzen in het buitenland een rol. Nu had één sterke en landelijk opererende organisatie de voorkeur en daarvoor moesten ook handelaren buiten Amsterdam als lid toe kunnen treden. Voor het goed functioneren van de handel ter beurze achtte men een strikt onderscheid tussen de verschillende beursleden noodzakelijk. Zij moesten eind 1972 de keuze maken voor een bedrijfslidmaatschap als commissionair (categorie A), bankier (B) of hoekman (C) en de daarbij behorende functie.⁷

⁵ S. Brouwer, *Beurs en Effectenhandel* (Amsterdam 1966) 20-21.

⁶ De Vries, *Een eeuw vol effecten*, 222-224.

⁷ De Amsterdamse Effectenbeurs op een nieuwe koers (Vereeniging voor den Effectenhandel mei 1972) 4-5, 8-10, 27.

In 1973 oefenden 55 van de 203 bedrijfsleden de hoekmansfunctie uit.⁸ De hoeklieden vormden tot en met het eind van de twintigste eeuw de menselijke spil in een zowel door bedrijfsconcentratie en internationalisering als schaalvergroting en automatisering gekenmerkt effectenhandelstijdperk. Zij maakten, in het spel tussen het met tijd en prijs verschillende vraag en aanbod in een effect, de noteringen op waartegen koop- en verkooporders in het betreffende waardepapier werden afgerekend. De afschaffing van de hoekmansfunctie betekende het einde voor een gezichtsbepalende bedrijfstak binnen het Amsterdamse beurswezen.

Waaruit bestond de hoekmansfunctie en waardoor raakte de rol van de hoeklieden op Beursplein 5 in 2001 uitgespeeld? Voor de beantwoording van deze vragen richt dit onderzoek zich op de Amsterdamse beurshandelspraktijk in de periode 1973-2001. Om inzicht te verkrijgen zijn in 2012 25 (ex)beursmensen geïnterviewd waaronder 16 hoeklieden, 7 personen van de commissionairs- en bankzijde en een optiebeursman. Samen met de Voorzitter van de Vereniging voor de Effectenhandel vormen deze personen qua positie/functie en ervaring een dwarsdoorsnede van de Amsterdamse beurgemeenschap in de onderzoeksperiode. Verder zijn onder meer jaarverslagen van de Amsterdamse Effectenbeurs en diverse dagbladen bestudeerd op berichtgeving over het hoekmansbedrijf en de effectenhandelssystematiek op Beursplein 5.

In het eerste hoofdstuk betreden wij de beursvloer en bezien de jaren zeventig door de ogen van een beursemployé. Vervolgens neemt in de jaren tachtig onze beurskennis als gemachtigd bediende stapsgewijs toe. Vanaf 1988 vormen veranderingen die culminereren in de afschaffing van de hoekmansfunctie ingrediënten van het slothoofdstuk.

⁸ Ledenlijst Vereniging voor de Effectenhandel 1973/1977II

Tabel I: Categorieën bedrijfsleden van de Vereniging voor de Effectenhandel, 1973

	A Commissionairs	B Banken	C Hoekmansbedrijf	Bedrijfsleden
1973 ⁽¹⁾	80*	68	55*	203
1977 ⁽²⁾	58	63	52	173

*Doordat 4 van de 59 op de ledenlijst 1973 als hoekmansbedrijf vermelde bedrijfsleden in 1977 het commissionairsbedrijf uitoefenden is het aanvangsaantal van 1973 gecorrigeerd naar 55.

(1) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1974

(2) Ledenlijst VvdE 1977II

Categorieën van bedrijfsleden conform artikel 7 van de statuten

A:

Bedrijfsleden, die als commissionair als hoofdbedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening, en niet zijn ingeschreven in één der door De Nederlandsche Bank N.V. gehouden registers, als bedoeld in de Wet toezicht Kredietwezen.

B:

Bedrijfsleden, die als commissionair, bankier of bankinstelling als belangrijke tak van bedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening, en zijn ingeschreven in één der door De Nederlandsche Bank N.V. gehouden registers, als bedoeld in de Wet toezicht Kredietwezen.

C:

Bedrijfsleden, die als hoekmansbedrijf uitsluitend voor rekening van medeleden de commissiehandel in effecten uitoefenen en als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening.

I Op koers raken

Wilde de Amsterdamse Effectenbeurs verankerd raken in het financieel economisch bestel en haar publieke taak als maatschappelijk instituut naar behoren vervullen dan moest haar positie op de kapitaalmarkt worden versterkt. In het kader daarvan werden de door de Commissie Herziening Beursstructuur opgestelde statutenwijzigingen per 31 december 1972 doorgevoerd. Het handhaven en versterken van de financiële positie van de deelnemers aan het beursverkeer was noodzakelijk om de beurs als marktmechanisme te laten gedijen. Daartoe diende de handel in officieel genoteerde fondsen verplicht centraal plaats te vinden via de Amsterdamse Effectenbeurs in de aangewezen hoeken. Dit door bemiddeling van de desbetreffende hoekman en tegen officieel genoteerde koersen. De Amsterdamse beurs, de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie en de Rotterdamse Vereeniging van Effectenhandelaren moesten opgaan in één landelijke organisatie. Een kleine verandering betrof de naam. Voortaan ging men door het leven als Vereniging voor de Effectenhandel (VvdE).⁹

In het nieuwe beursbestel konden de regulerende werkzaamheden van de hoekman niet gemist worden. Naast het uitvoeren van orders werd van hoeklieden verwacht voor eigen rekening als tegenpartij op te treden voor medeleden. Daarom streefde men naar kapitaalkrachtige hoekmansbedrijven. Ter voorkoming van belangenverstrengeling was het voor opdrachtgevers niet toegestaan deel te nemen in een hoekmansbedrijf. Aan de hoeklieden die eigen commissionairs-activiteiten beëindigden en daardoor inkomsten misliepen werd door de Vereniging een financiële compensatie geboden. Voortaan oefenden zij uitsluitend voor rekening van medeleden de commissiehandel in effecten uit.¹⁰

⁹ Op een nieuwe koers, 4, 7-8, 11-13.

¹⁰ Op een nieuwe koers, 11-12, 16.

Beleggers die effecten wilden aanschaffen of verkopen, maakten gebruik van de diensten van een commissionair in effecten, makelaar of een bank. Deze bedrijfsleden van de Vereniging trachtten vervolgens de aan hen opgegeven orders uit te voeren. De aangewezen plek daartoe was de Effectenbeurs, omdat de handel daar geconcentreerd en gecontroleerd plaatsvond. Bij een geslaagde uitvoering werd de klant provisie, een percentage van de aan- of verkoopsom, in rekening gebracht. Op deze markt werden effecten (vervangbare goederen) beroepsmatig verhandeld en alleen beursleden en hun bedienden hadden toegang.

De leden hadden het recht naar eigen goeddunken affaires af te sluiten en hoefden daar in tegenstelling tot hun bedienden geen verantwoording voor af te leggen. Alleen zij en de door hen gemachtigde bedienden, die minimaal twintig jaar oud moesten zijn, waren gerechtigd fondsen te kopen of te verkopen. Er liepen ook niet gemachtigde bedienden rond. De leeftijdsgrens voor hen was door de Vereniging op zestien jaar gesteld. Zij mochten vooralsnog geen zaken doen en waren herkenbaar aan een vierkante knoop in de revers van hun jas. Gemachtigde bedienden daarentegen liepen rond met een ronde knoop en zodoende waren de leden als vanzelf herkenbaar. Bij binnenkomst beneden hingen bedienden hun jas op in vestiaire A. De leden gaven hun jassen af bij garderobedames en voor verpozing konden zij terecht in de Sociëteit waar de obers serveerden in rok. Voor eten of drinken moesten medewerkers naar een aanpalend lokaal. Om gesoigneerd op de handelsvloer te verschijnen, konden allen terecht bij de inpandige beurskapper.

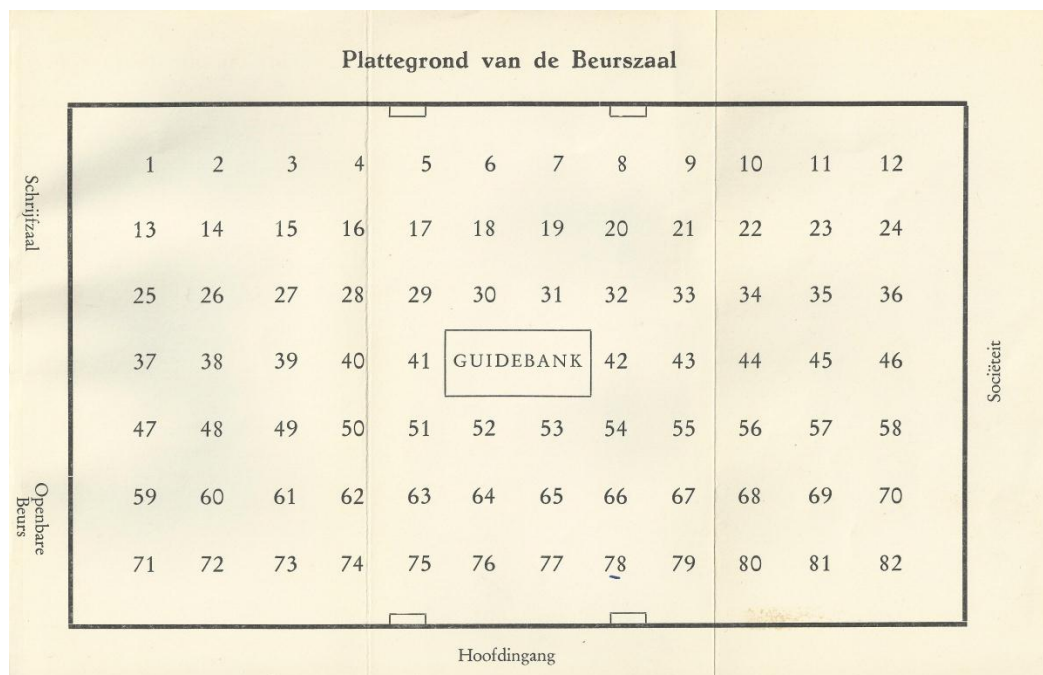
Via de linker- of rechtertrap bereikten de mannen de beurszaal welke omgeven was met een balustrade en houten nissen. Kleine ruimten waarin de leden en hun medewerkers zich, wel of niet gezeten op krukjes, met elkaar of telefonisch met klanten konden onderhouden. In het midden van de marmeren vloer stond de guidebank. Dit was een vierhoekig loket waarin personeel van de Vereniging zich bezig hield met het verwerken en per tikker en telex doorgeven

van de opgegeven koersen en de gerelateerde omzetten. Ook het bewaken van de correcte beurstijden was hen toevertrouwd. Het bestuur had plaatsen aangewezen waar op de vloer de diverse waardepapieren verhandeld moesten worden. Op papier bestonden er welgeteld 82 (denkbeeldige) hoeken waar de prijsvorming van 1459 obligaties evenals 292 buitenlandse en 307 Nederlandse aandelen (en certificaten daarvan) plaatsvond.

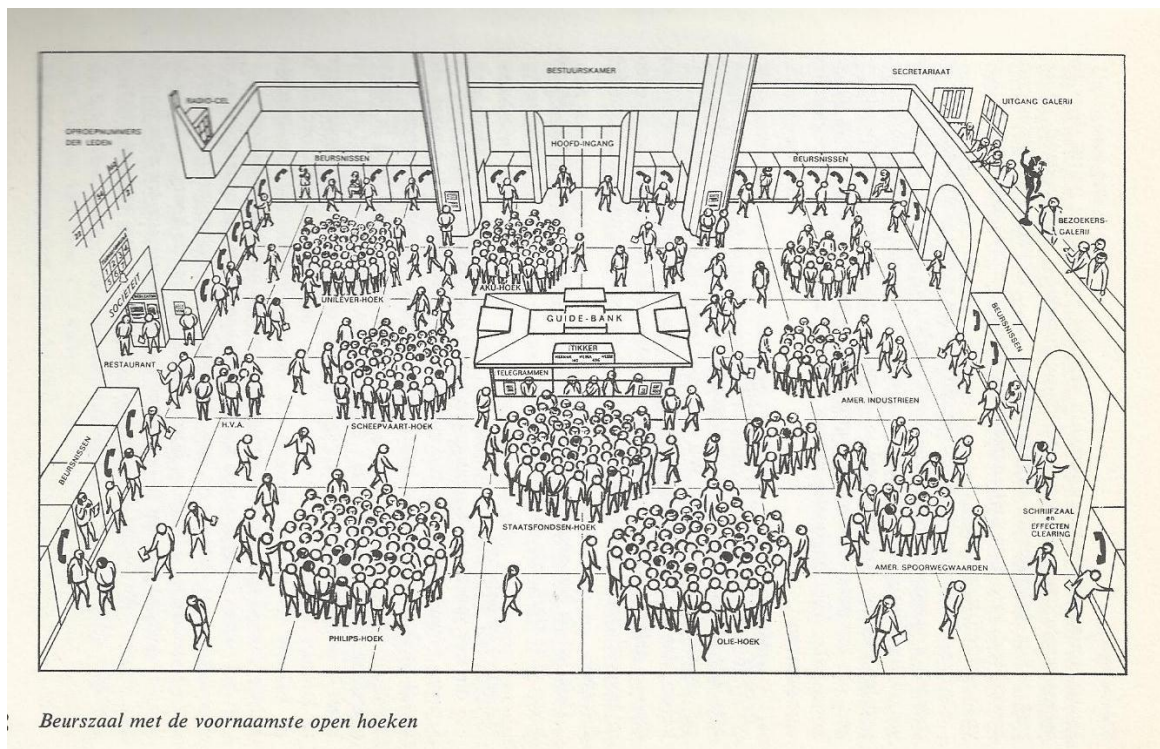
1.1 De vloer op

Voor een nieuwkomer was het gebeuren ronduit onoverzichtelijk. Vele hoeklieden verhandelden verschillende fondsen en in de hoeken bevonden zich meerdere hoeklieden. Echter in de praktijk van alledag werd één en ander snel duidelijk. Nadat er op de gong was geslagen, vond de handel plaats in open en gesloten hoeken. In open hoeken kon een ieder die daartoe gemachtigd was vanaf 10.00 uur prijzen afgeven, desgewenst luidkeels. Klanten mochten er rechtstreeks commissievrij met elkaar handelen (franco handel) en zo kwamen de transacties gedurende beurstijd hoor- en zichtbaar tot stand. Met het bieden van een prijs en/of het laten op een prijs (in beide gevallen voor een bepaald aantal stukken) in het betreffende fonds gaven kopers en verkopers aan op welk niveau men zaken wilde doen. Op een conveniërend bod reageerde de verkoper met "aan jou" of "je hebt ze"! Bij een lating was de respons bij de koper "van jou" of "geef mij die"! Al naar gelang de orders of de eigen positie (handelsvoorraad) werden er stukken aangelapt of afgenomen. Aldus kwam men doorlopend tot zaken in aandelen van grote ondernemingen, staatsobligaties en leningen van de Bank Nederlandse Gemeenten.

In de gesloten hoeken gaven de opdrachtgevers hun opdrachten schriftelijk of mondeling door aan de hoeklieden. Voor een gedegen koersvorming met zoveel mogelijk bestens (tegen de eerst volgende notering af te rekenen) en gelimiteerde koop- en verkooporders was de beurstijd verdeeld in

a. 82 Hoeken

b. De Amsterdamse Effectenbeurs 1969

twee perioden: de eerste van 11.30 uur tot 12.15 uur en de tweede van 12.45 uur tot 13.15 uur. De hoekman maakte in overleg met zijn concurrent(en) per tijdvak één notering op. In de pauze werden de uitvoeringen aan de klanten doorgegeven en konden deze nieuwe orders opgeven. Als stelregel gold dat alleen een fonds waarvoor in het eerste tijdvak een notering tot stand was gekomen ook in het tweede tijdvak verhandeld mocht worden. Voor een ontheffing moest de dienstdoende Commissaris van de Notering worden geraadpleegd. Hij was ook degene die door partijen in het geval van geschillen geraadpleegd kon worden. Zijn oordeel daarover was bindend voor de betrokkenen. Naast affaires doen was afwikkeling van de transacties op papier een belangrijk onderdeel van het dagelijkse beursritueel.

Handelaren noteerden de door hen gedane affaires in beursboekjes. Het draaide om tegenpartij, aantal en prijs. Nadien ontvingen klanten en concurrenten een transactiebevestiging in de vorm van een papieren clearingslip. In het verlengde van de beurszaal bevonden zich twee schrijfsalen waar hoekmansfirma's beschikten over eigen werkplekken. Aan tafels werden alle transacties door degenen die daarvoor hun handen vrij hadden, aangestreept op ponskaarten. Daarna werden deze afgeleverd bij de balie waarvan de bode het liftje bediende waarmee zij naar de effectenclearing verstuurd werden. Dit computercentrum stond borg voor de collectieve afwikkeling van de tussen de aangesloten deelnemers afgesloten transacties. Na verwerking werden de transactiestroken door bedienden opgehaald, gesorteerd en rondgebracht.

Eén van hen was de in de Watergraafsmeer opgegroeide John Haen. Na twee jaar kostschool en meehelpen in banketbakkerszaak van de familie was hij als administratief medewerker begonnen op de afdeling Fondsen Levering van Bank Mees & Hope. De fysieke stukken moesten worden geregistreerd en met de couponschaar geknipt als de coupon betaalbaar werd gesteld. Bij verkoop werden deze de volgende dag vóór 12 uur middags bij de tegenpartij afgeleverd. Na twaalfen ging John assisteren op de Beursafdeling die zich beneden in het

Beursgebouw bevond. Met f 140, - in de maand verdiende hij iets meer dan bij de lokale middenstand gewoon was. Zijn chef attendeerde hem in 1966 op de hoekmansfirma M.C. Blöte waarvoor hij als niet gemachtigd bediende de vloer op ging: ‘je voelde je blauw maar met het dooie bankwerk was het gedaan.’ In 1973 stond hij als gemachtigd bediende in de Unileverhoek voor de firma Hobijn & van Vliet. Wisselen van betrekking hoorde erbij binnen de beurswereld.¹¹

Aan de andere kant van de vloer hadden boezemvrienden John Samson en Arthur de Rooy zich definitief een plek weten te verwerven. Arthur werkte nu voor Josso & Scheepmaker. Hij kreeg in 1963 op zestienjarige leeftijd door zijn eerste baas een beursboekje in de handen gedrukt en werd zo direct in het diepe gegooid: ‘overal kleine posities in nemen, dan let je tenminste een beetje op!’¹² John had ook geen zin meer in school en belangstellend geïnformeerd: ‘is dat leuk, die klotehandels?’ Toen er een plek vrijkwam bij Slootjes & Co in de scheepvaarthoek kon hij daar voor f 82,50 bruto per maand aan de slag. Omdat hij nog geen zestien was, bracht hij de eerste maanden door op kantoor. In een vroeg stadium besloot het duo over te stappen naar de Nederlandse Overzee Bank. Daar lagen de verdiensten met f 250, - aanzienlijk hoger maar nog in hun proeftijd stapten de jongelui op. Zij mochten niet handelen, het werk verveelde hen en beiden misten het ‘vrije beursleven’.¹³

In 1970 kon ook Peter Baas uit Leeuwarden zich aan dat gevoel gaan laven. Hij was dyslectisch en had pas na acht jaar het meer uitgebreid lager onderwijs (mulo) weten af te ronden. Via een bankrelatie van zijn vader ging hij voor f 625, - in de maand werken bij de AMRO Bank op het Rokin waarvandaan institutionele beleggers werden bediend. Intern opleiden was er niet bij, daarvoor was de afdeling te onderbezet en de bezigheden simpelweg te druk.

¹¹ John Haen, beursgemachtigde Coffeng & Co (25-5-2012).

¹² Arthur de Rooy, beurslid Josso & Scheepmaker (5-7-2012).

¹³ John Samson, beurslid Slootjes & Co (5-7-2012).

Meeluisteren aan de telefoon moest volstaan. Dat bleek niet het geval maar gelukkig voor hem was er een beursafdeling in oprichting. Hij wist namelijk dondersgoed wat een obligatie was! Zijn opa stuurde hem ieder jaar per notarisenvelop een honderdje staatslening en daarvan had hij in de Leeuwarder Courant door de jaren heen de koersen gevolgd. Eenmaal op de vloer voerde hij als nog niet gemachtigd bediende evengoed aandelen- als obligatieorders uit voor grote klanten. Als beginneling op de vloer vond hij het in één woord ‘fantastisch’.¹⁴

1.2 Een neergaande markt 1973-1976

Voor de hoekmansbedrijven, hun opdrachtgevers en de beleggers kreeg het handelsjaar 1973 met het uitbreken van de Jom Kipoeroorlog in het Midden-Oosten een plotselinge wending. De stijging van de olieprijs vanaf oktober en de olieboycot tegen Nederland in het bijzonder noopten het Kabinet den Uyl tot drastische maatregelen. Los daarvan vond een aangekondigde handelstechnische wijziging plaats: de noteringen van Nederlandse aandelen werden niet langer in procenten maar in guldens uitgedrukt. De index algemeen, te volgen op het nieuw geïnstalleerde publicatiebord, eindigde op jaarbasis 19,1% lager. Een mix van economische achteruitgang (stagnatie) en stijgende prijzen (inflatie) zorgde ervoor dat de economische malaise verhevigde. In 1974 beliep de dagomzet voor hoofdfondsen als Hoogovens en Nationale Nederlanden in de duizendtallen en kon een handvol noteringen volstaan.¹⁵ Dat jaar zakte de effectieve omzet in aandelen van 19,14 naar 10,52 miljard gulden.¹⁶

Net als de financiële markten stonden de maatschappelijke verhoudingen in het kapitalistische Westen onder druk. In de Verenigde Staten werd ter bescherming van de belangen van Amerikaanse gepensioneerden de *Employee*

¹⁴ Peter Baas, beurslid Bosch & Co obligatiehandelaar (25-5-2012).

¹⁵ *Prijscourant* maandag 9 september 1974

¹⁶ De Amsterdamse Effectenbeurs in 1974 (VvdE 1975).

Retirement Income Security Act (ERISA) ingevoerd. Begin 1975 konden leden een toegangskaart verkrijgen voor beursgemachtigden van het andere geslacht. De eerste drie vrouwelijke beursemployé's ontvingen uit de handen van de voorzitter J. Ph. Korthals Altes hun beurskaart. In juni van dat jaar hielden de hoeklieden als beroepsgroep hun eerste proteststaking ooit. De actie was gericht tegen de verscherping van de aanlevertijd waarop de koersen uit de eerste en tweede periode moesten zijn ingeleverd.¹⁷ Onder de 397 bedienden bevonden zich eind december zeven vrouwen. Toch hadden zij daarmee niet de veronderstelde primeur. Voorheen was er ook wel eens een schone dame aan de zijde van een lid verschenen. Over haar werd verhaald: 'Geen lekkerder ding dan Detering!'¹⁸ Het jaar daarop konden ook de dames hun koersbriefjes tijdig afgeven bij de nieuwe guidebank.

Van geheel andere orde was het eeuwfeest van de Vereniging van de Effectenhandel. Gedurende de meimaand werd Het 100 jarig bestaan met een afwisselend programma gevierd. Naast sport- en spelevenementen kon voor de prijs van f 432,10 worden ingeschreven voor een aardewerk gedenkbord en tevens kwam het gedenkboek *Een eeuw vol effecten* uit. Met een heren-diner voor de leden en een daverend feest gaven de genodigden invulling aan een ware beurstraditie. De mini-revue 'Van nostalgie tot heden' kende deelnemers als Rinus Zwaneveld, Ruud Broeder en Loes Wouters. Hoekman, commissionair of bankmedewerkster het was om het even, een feestje bouwen konden ze!¹⁹ Een plek om wekelijks op een informele en sportieve basis met elkaar om te gaan werd geboden door voetbalvereniging De Beursbengels. De Bengels traden in het jubileumjaar op als gastheer van het voetbalteam van de Londense beurs. Tussen de diverse nationale effectenbeurzen vonden sportevenementen plaats. Naast voetbal werd jaarlijks de concurrentie met elkaar aangegaan op het gebied van skiën, tennis en schaken.

¹⁷ *De Waarheid* 3-6-1975

¹⁸ Pierre Gilliéron, Jr. beurslid H. de Roos Jr. & Co (26-6-2012).

¹⁹ 100 Jaar-Eeuwfeest (Jubileumcommissie VvdE 2-2-1976).

1.3 Doorzetten 1977-1980

In 1977 bewoog het rendement op staatleningen zich rond de 8% en betrof de omzet in obligaties f 17,93 miljard. Aan de fysieke stukkenstroom was grotendeels een einde gekomen, doordat effecten konden worden overgeboekt via het Nederlands centraal instituut giraal effectenverkeer. Een andere mijlpaal was de oprichting van een Amsterdamse optiebeurs. De handel in premiën en keuren bood sinds jaar en dag een middel om handelsrisico's te beperken en was uitgegroeid tot bestandsdeel van de effectenhandel. Na enkele jaren soebatten tussen de beurspartijen opende de European Options Exchange (EOE) op 4 april 1978 haar deuren. De Amsterdam-Rotterdam Bank (AMRO) en de Algemene Bank Nederland (ABN) hadden zich ronduit tegen de plannen gekeerd. Gaandeweg draaiden andere banken zoals de Rabobank en de Nederlandse Middenstandsbank (NMB) voorzichtig bij.²⁰ Desondanks werd de oprichting, mede dankzij de volharding van Jos Dreesens, gerealiseerd en door de Vereniging gefinancierd. In de voormalige graanbeurszaal van de Beurs van Berlage werden alleen call-opties verhandeld. Naast dit recht om tegen een van tevoren afgesproken prijs en gedurende een bepaalde termijn bepaalde effecten te kopen, deed ook de put-optie zijn intrede (1979). De bezitter daarvan had het recht om gedurende een vastgestelde periode de onderliggende waarden op de overeengekomen prijs te verkopen. De gemiddelde dagomzet kwam in het aanvangsjaar uit op 997 contracten.²¹

Economisch wilde het nog niet vlotten en de aandelenkoersen liepen nauwelijks op. Toch werd 1978 door de Vereniging gezien als een goed jaar voor de handel in effecten. Maar liefst zeven spaarbanken waren bedrijfslid geworden. Verheugend, gezien de mogelijkheden om het effectenbezit bij miljoenen spaarrekeninghouders en de daaraan gekoppelde commissiehandel te bevorderen. De omzet in vastrentende waarde oversteeg voor het eerst die van

²⁰ Jos Dreesens, beurslid A.O.T. (17-7-2012).

²¹ E.A. Brouwer, *Opties. Historie en perspectief* (ESB 26-10-1983) 982-985, aldaar 984.

de aandelen en het totaal kwam uit op een ruime f 42 miljard. Dagelijks werden circa 2.250 koersen opgemaakt en vervolgens via de telexkoersendienst doorgegeven aan abonneementhouders. Daarbij was de nodige snelheid geboden, want telefonische koersendiensten, radiorubrieken en dagbladen konden niet wachten!²² Op de vloer konden aanwezigen de prijzen van de hoofdfondsen direct volgen op het grote koerspublicatiebord. De in de eerste- en tweede periode tot stand gekomen koersen werden bijgehouden op kleine koersborden in de hoeken of verspreid via koerslijsten. Alle koersen werden opgenomen in de officiële Prijscourant die de dag daarop te verkrijgen was.

In de ochtend stuurde ieder bedrijfslid een medewerker om gelijk met de Verenigingspost een exemplaar op te halen. Alvorens de handel een aanvang nam, werden op kantoor de courant en (inter)nationale dagbladen door een ieder aandachtig bestudeerd op economisch en politiek nieuws. Zo zag op initiatief van Frankrijk en Duitsland het Europees Monetair Stelsel het licht. Een bericht over de herinterpretatie van de *prudent man rule* zal lezers niet direct opgefallen zijn. Deze onder ERISA vallende beleidsregel schreef voor dat beheerders van pensioenfondsen bij hun investeringskeuze de nodige voorzichtigheid dienden te betrachten. Nu, begin 1979, kon in lijn met portfolio diversificatie ook het verstrekken van risicokapitaal als *wise and careful* worden geïnterpreteerd.²³ De revolutie in Iran luidde dat jaar de tweede oliecrisis in en beheerste maandenlang de voorpagina's. Gaandeweg bracht de combinatie van oplopende energie- en financieringskosten de Nederlandse economie verder in een depressie. Om het tij te keren verleende de overheid steun aan noodlijdende bedrijven.²⁴ Zo kon een dreigend faillissement van de Nederhorst-bouwbedrijven worden afgewend door de duizenden werknemers bij het Ogem-concern onder te brengen. Anderen zoals Van der Vliet Wernink, een kleinere projectontwikkelaar, kwamen het ineensstorten van de woningmarkt niet te boven.

²² De Amsterdamse Effectenbeurs in 1978 (VvdE april 1979).

²³ P.A. Gompers, *The venture capital cycle* (Massachusetts 2004) 37.

²⁴ J.L. van Zanden, *Economische geschiedenis van Nederland in de 20e eeuw* (Utrecht 1989) 270, 280.

Op de beursvloer werd het ritme eenmaal verstoord door tientallen jonge actievoerders die protesteerden tegen de verlaging van het minimumloon. Zij werden hardhandig verwijderd door de handelaren die daarna weer overgingen tot de orde van de dag.²⁵ Ondanks de wens van de Vereniging om in de gesloten hoek per fonds slechts één hoekmansbedrijf te laten optreden, was de situatie vanaf 1973 vrijwel ongewijzigd.²⁶ C.A. Klaufus (scheepvaarthoek) en Drukker & De Herder hadden zich geallieerd met Arends & Co en het sinds 1913 opererende Cramer & Honhoff (Amerikaantjes) was opgegaan in Mandersloot & de Bruijn. Eenmanszaak Jac. Albers had aansluiting gevonden bij Coffeng & Co maar in de obligatiehoek hield de oude heer P.B. Selle het voor gezien. Persoonlijke en financieel strategische overwegingen waren daaraan debet. Wel had de afvloeiingsregeling voor beursleden van 67 jaar en ouder een zekere mate van verjonging op de vloer bewerkstelligd. De overblijvers en later zelf oudgedienden typeerden die beursperiode zakelijk gezien veelal met sappelen. Voor buitenstaanders stond Beursplein 5 gelijk aan ‘het vuile kapitalisme’ en over het werk praten met niet-vakgenoten deed men in de regel dan ook niet. Wat de handel op de vloer betrof: ‘mijn broekzakken waren versleten en de punt van je potlood... dat was scherp aan het begin en nog scherp aan het eind!’²⁷

²⁵ *De Telegraaf* 23-10-1980

²⁶ Op een nieuwe koers, 15.

²⁷ Peter Baas, beurslid Bosch & Co obligatiehandelaar (25-5-2012).

Tabel II: Omzetten op de Amsterdamse Effectenbeurs, 1970-1980

	CBS- Algemeen koersindex	Aandelen	Obligaties	Effectieve Omzet	Rendement Nederlandse staatsleningen
		f. Mld.	f. Mld.	f. Mld.	
1970	55,8	11,19 _l	4,34 _l	15,53 _l	-
1971	49,8	11,04 _l	6,04 _l	17,08 _l	-
1972	63.1	20,35 _l	8,17 _l	28,52 _l	-
1973	51.0	19,14	6,53	25,67	-
1974	37.3	10,52	5,87	16,39	-
1975	52.9	13,86	10,74	24,60	8.42
1976	52.6	15,98	12,91	28,89	8.66
1977	54.1	18,59	17,93	36,52	7.92
1978	53.6	20,48	22,23	42,71	7.68
1979	55.9	18,68	20,03	38,71	8.81
1980	62.2	21,30	28,74	50,04	10.11

Bron: I De Vries, *Een Eeuw vol effecten*, 227.

Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1973-1980

Aandelen: beurswaarde op de Amsterdamse Effectenbeurs (CBS).

Geld- en kapitaalmarkt (CBS).

Tabel III: Bedrijfsleden, beursleden, gemachtigde en niet-gemachtigde bedienden van de Vereniging voor de Effectenhandel, 1970-1980

	Bedrijfs leden	Hoekmans bedrijven	Beursleden	Beurs gemachtigd	Beurs employé's
1970	-	-	405	264	167
1971	-	-	395	263	146
1972	-	-	382	265	162
1973	203	55	359	271	149
1974	185		339	263	141
1975	175		323	255	142
1976	170		310	258	143
1977	167	52	300 (110*)	257	143
1978	167		310	264	140
1979	165		322	266	128
1980	156	50	310	251	127

*Hoekmansbedrijf

Bron: Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1970-1980

Ledenlijst VvdE 1973, 1977_{II}

II Zaken doen 1981-1987

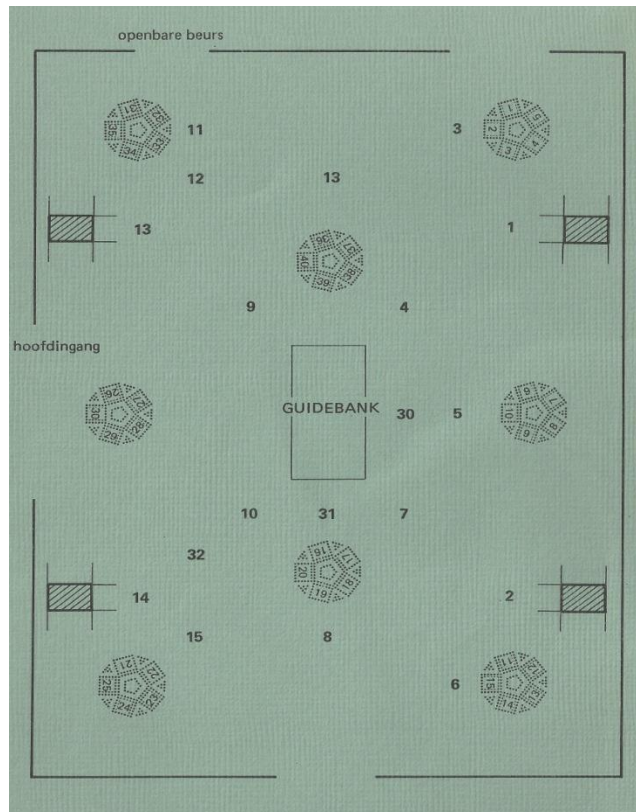
Het begin van het nieuwe decennium voorspelde weinig nieuws voor de effectenhandel. De Staat der Nederlanden gaf een lening uit tegen 12,5 % en dit hoge renteniveau had een ‘verlammende werking’ op de activiteiten van de 50 hoekmansbedrijven.²⁸ Weliswaar nam de omzet in obligaties flink toe maar de koersen stonden, evenals die van de aandelen, eerder onder druk. Daarbij maakte hoge financieringskosten het innemen van aandelenposities tot een kostbare en welhaast ondoenlijke zaak. Desondanks haalden de hoeklieden gezamenlijk f 34 miljoen courtage op en raakte de optiebeurs voor het eerst uit de rode cijfers. De jaren zeventig mochten door sommige beursmensen als mager betiteld worden. Het gemiddelde inkomen van de firmanten bij de hoekmansbedrijven was gestegen van f 79.000, - in 1974 naar f 213.000, - in 1981.²⁹ Om het gebrek aan werkruimte in de krappe nissen op te vangen, werden er posts en desks op de vloer geplaatst waarvandaan leden hun klanten konden bedienen.

Gezien de afname van de in definitieve notering opgenomen Nederlandse aandelen werd gelijk met deze herindeling het aantal hoeken teruggebracht van tweeëntachtig naar achttien. In drie zogenaamde tussenhoeken stonden drie partijen tegenover een concurrent van buiten de eigen vaste hoek. De kleine J.G. Galis en J.M. de Groot hadden zich uit bedrijfseconomische overwegingen aangesloten bij respectievelijk Stücker en Erdtsieck. Hierdoor was het aantal hoekmansbedrijven in 1982 teruggelopen naar 48. Onder leiding van de nieuwe voorzitter B.F. Baron van Ittersum trad de Vereniging met 143 bedrijfsleden, waaronder 42 commissionairs en 53 banken, de toekomst tegemoet.

Wereldwijd was het nog niet gedaan met de economische depressie. Zo moesten het Internationaal Monetair Fonds er aan te pas komen om landen die

²⁸ Jan Kluft, beurslid Borghols B.V. obligatiehandelaar (28-6-2012).

²⁹ Hoeklieden jaarcijfers 1983 (Controlebureau VvdE 29-10-1984) 8.

f. 18 Hoeken 1983

In de respectieve hoeken zullen de volgende hoekmansbedrijven werkzaam zijn:

Hoek 1 Arends en Co. B.V. Coffeng & Co. Mandersloot & De Bruijn Mellegers & Van den Elsaker B.V. Hoek 2 Assman & Kroese Moolen & Co. (Van der) Hoek 3 Bregman B.V. (J.) Koreman & Co. B.V. (C. A.) Ruiter B.V. (C. F. de) Stroink B.V. Hoek 4 Bosch & Co. Jurgens B.V. (J. H.) Koreman & Co. B.V. (C. A.) Neefjes B.V. (J.) Stücker & Galis Hoek 5 Brondgeest & Springer B.V. Hees (B.V. Effectenkantoor v/h B. J. V. van) Hoek 6 Borghols B.V. Klop & Co. Ijdema B.V. (N. E.) Hoek 7 Arends en Co. B.V. Outersterp (J. P. W. van) Padt & Postmaa Hoek 8 Arends en Co. B.V. Sas (M. C.) Slootjes & Co. Hoek 9 Arends en Co. B.V. Burger & Roodenburch B.V. Erdsieck & De Groot B.V. Glasbergen J. Hzn. (F.) Groen (H. J.) Schoo (C.J.)/Wolbers (Joh.)	Hoek 10 Hollander & Co. Josso & Scheepmaker Spruijt B.V. (A.) Welsch (Firma J. F. N.) Wielen & Co. (Van der) Hoek 11 Blöte (M. C.) Groot Jr. B.V. (K.) Mellenbergh B.V. (C. F.) Raavé B.V. (B. J.) Hoek 12 Horjus (H.) Oven (Firma L. van) Stücker & Galis Hoek 13 Boef (L. J.) Coffeng & Co. Erdsieck & De Groot B.V. Mandersloot & De Bruijn Mellegers & Van den Elsaker B.V. Verkerk & Van Wijk Wielen & Co. (Van der) Hoek 14 Erdsieck & De Groot Koning Jr. (Hendrik) Roos Jr. & Co. (H. de) Hoek 15 Brom & Co. B.V. Grondman (J. Ph.) Hobijn & Van Vliet Tussenhoeken: Hoek 30 Bosch & Co. Padt & Postmaa Hoek 31 Arends en Co. B.V. Wielen & Co. (Van der) Hoek 32 Erdsieck & De Groot B.V. Roos Jr. & Co. (H. de) Spruijt B.V. (A.)
---	---

g. 47 Hoekmansbedrijven 1983

niet meer aan hun verplichtingen konden voldoen, zoals Argentinië en Mexico, bij te staan. Met belastingverlagingen in het kader van de *Economic Recovery Tax Act* trachtte de regering Reagan de Amerikaanse economie uit het slop te trekken. Hier kreeg het kabinet-Lubbers I de touwtjes in handen. Bezuinigingen ter grote van f 21 miljard en loonmatiging in ruil voor verkorting van de werkweek (Akkoord van Wassenaar) moesten ertoe bijdragen dat het financieringstekort afnam, meer mensen aan het werk raakten en de rentabiliteit van het bedrijfsleven toenam.³⁰ De economie trok als gevolg van de maatregelen niet direct aan, maar na de obligatiehandelaren kregen ook de aandelenhandelaren op de vloer meer te doen.

De laatste maanden van 1982 stegen de aandelenkoersen en de omzetten namen navenant toe. De handel begon zowaar te lopen. Pierre Gilliéron firmant van H. de Roos Jr. & Co (opgericht 1911) stond er als hoekman Gist-Brocades bovenop: 'er kwam steeds meer vraag in het fonds en wij zeiden nog tegen elkaar dat duurt hooguit een week, maar het ging maar door!'³¹ Eén van zijn klanten was de voor Theodoor Gillissen werkzame Rob Labadie die in hoofdzaak Engelse beroepspartijen bediende: 'voorheen was een opdracht ter grootte van vijfduizend Gist-Brocades, goed voor f 875, - provisie, de affaire van de dag.'³² Nu kreeg hij dergelijke orders, net als in een andere beurslieveling van Angelsaksische beleggers Océ van der Grinten, vrijwel continue. Mede onder aanvoering van het grote geld uit het buitenland steeg de omzet in aandelen naar f 26,85 miljard. Voor de telefonische koersendienst waren er drie miljoen oproepen en de teller van de obligatieomzet stond eind 1982 op f 65,75 miljard.

Meer handel betekende meer orders, meer noteringen en meer uitvoeringen. Vanaf 1972 was het aantal beursemployés afgenomen van 162

³⁰ Zanden, *Economische geschiedenis*, 282-285.

³¹ Pierre Gilliéron, Jr. beurslid H. de Roos Jr. & Co (26-6-2012).

³² Rob Labadie, beursgemachtigde Theodoor Gillissen N.V. commissionair (8-6-2012).

naar 105 maar in 1983 begonnen diverse beursfirma's nieuwe mensen aan te trekken. Veelal uit de eigen vertrouwde familie- of vriendenkring. Om als kandidaat beursgemachtigde te worden erkend moest een examen onder hoede van het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf (NIBE) worden afgelegd. De examenstof bestond uit een inleiding tot de statuten van de Vereniging en de volledige teksten van het reglement voor de effectenhandel, het reglement voor de notering en het reglement voor beursgemachtigden en beursemployé's. Die regels waren er in te stampen, doch handelservaring konden zij alleen opdoen in de praktijk.

Het eerste wat mijn toenmalige baas Henk van den Ende zei: 'jongen, wat je ook doet, ga nooit maar dan ook nooit met geleend geld in aandelen. Begrepen? Achter me staan, mond houden, ogen en oren open!'³³ Daar moest een meeloper met een handelend beurslid het in 1983 mee doen in de gesloten hoek. Weliswaar 19 jaar oud, voortgezet onderwijs genoten en neef van één van de firmanten, maar geen benul van het effectenvak. Eerst hield men zich tot circa elf uur op kantoor bezig met de administratie. Daarna direct te voet naar de beurs om aldaar vanaf 11.30 uur orders in de bijfondsen te verzamelen. Van de banken betrof het merendeels geschreven koop- en verkooporders, per bank van kleur verschillend. Commissionairs gaven hun orders in de regel mondeling door. Alle orders werden gesorteerd per fonds en met potlood in langwerpige beursboeken genoteerd. In de regel las een bediende ze voor aan de betreffende handelaar die zich in zijn hoek had geposteerd. Zodoende kon deze tegelijk langskomende klanten te woord staan. Kooporders werden links genoteerd en aan de rechterkant kwamen de verkooporders te staan. Indien bestens, uit te voeren tegen de eerstvolgende notering, stonden zij vooraan. Gelimiteerde koop- en verkoopopdrachten werden naar uitvoerprijs bijgeschreven. Kooporders van hoog naar laag, verkooporders van laag naar hoog. Na het salderen van de

³³ Dennis Geusebroek, beursgemachtigde H. de Roos Jr. & Co

h. Open en gesloten hoeken 1983

Tabel IV: Aantallen in de definitieve notering opgenomen fondsen

	Ned. obl.	Buitenl. Obl.	Ned. aandelen en certificaten daarvan	Buitenlandse aandelen en cert. daarvan	overig	Totaal
1960(1)	843	343	655	344	69	2254
1973(1)	1272	187	307	292	77	2135
1982(2)	1329	124	224	297	51	2025
1993(3)	746	156	203	242	143	1490

(1) De Vries, *Een eeuw vol effecten*, 222.

(2) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1982

(3) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1993

bestensorders en rekening houdend met de limites, eigen positie en stemming ter beurse kreeg de openingskoers van het betreffende fonds vorm.

Indien de koers sterk afweek van de slotkoers werd aan de betrokken partijen een advieskoers doorgegeven. Deze konden van hun klanten wellicht additionele orders ontvangen en die alsnog aan de hoekman opgeven. De in de eerste en tweede periode tot stand gekomen koersen werden, duidelijk leesbaar voor een ieder, op het koersenbord van de eigen firma genoteerd. Kwam er geen handel tot stand dan volstond een biedprijs (wel vraag maar geen aanbod) of een laatprijs (wel aanbod maar geen vraag) of bij gebrek aan interesse een streepje. Het was qua courtage inkomsten in het belang van de hoekman om die koers neer te zetten waarop de hoogste omzet tot stand kwam. Door zelf op te treden als koper of verkoper (positie innemen) creëerde een handelaar de kans op koerswinst. Indien een partij aanbod en daarmee dalende koersen voorzag dan kon deze stukken verkopen die men niet had. Dit in de verwachting deze tegen een lagere koers terug te kopen en zodoende *a la baisse* speculerend. Handelen *a la hausse* vertegenwoordigde de aanschaf van effecten voor eigen rekening om die op een later moment tegen hogere koersen met winst van de hand te doen.

2.1 Een Hausse

Indien men vers aangenomen was, was het enige werkelijk vereiste om de vloer op te mogen een kostuum. Weinig of geen scholing deed er niet zo veel toe, maar zonder stropdas! Op de beurs moesten de bediendes, naast het aannemen van orders, koersen bijhouden en uitvoeringen geven ook voor de versnaperingen zorgen. Naarmate het drukker werd nam het telefonisch verkeer toe en vielen er meer clearingkaarten te strepen. Alle bedrijfsleden beschikten over een eigen codenummer waaronder de transacties werden verwerkt. De uitdraai werd opgehaald en de slips in een hoog tempo rondgebracht. Bedrijfsleden als de ABN en dochter Mees & Hope, AMRO, NMB en de RABO

hadden naast nissen eigen beurskamers. Pierson, Heldring & Pierson, een volle dochter van de Amro, beschikte alleen over een nis. Aangezien deze grootbanken goed waren voor het gros van de orderstroom (naar verluid 70%) gingen daar de meeste slips naar toe.³⁴ Bij late aflevering werd de brenger vermanend toegesproken en tot spoed gemaand, want een ieder wilde de handelsperiode zo snel mogelijk correct bevestigd zien.

Als er zich een verschil voordeed, was het in belang van beide partijen zaak dit adequaat recht te zetten. Fouten werden nu eenmaal gemaakt, maar hoe eerder ontdekt des beter. Aantal, prijs en fonds konden verkeerd worden verwerkt. Limieten vergeten uit te voeren of koop en verkoopzijde door elkaar halen bij het doorgeven was slordig en marktverstoring: 1500 Gamma Holding kopen in een dunne markt (weinig orders) terwijl het een verkooporder was, betekende in de telling een verschil van 3000 stukken (van min, naar plus) op een verkeerde openingskoers. Want in plaats van hoger was deze lager uitgekomen. De omzet in ieder van de verhandelde fondsen werd vastgesteld en doorgegeven ter opneming in de Prijscourant. De eigen omzet werd de volgende ochtend vergeleken met het totaal en daarmee had men zicht op die van de concurrent. Ook de clearinguitdraai, op papieren stroken per fonds, werd verwerkt. Daarop stonden met tegenwaarde alle affaires en de per saldo te leveren of ontvangen stukken. Daarmee had men een definitieve controle en de mogelijkheid nog voorbeurs te reclameren bij de ander. Aangezien de partijen in goed vertrouwen handelden en elkaar iedere dag weer nodig hadden, werden verschillen direct opgelost. Bij twijfel werd eventuele financiële schade simpelweg gedeeld (sam sam) onder het motto 'op naar de volgende affaire!'

Stapsgewijs werd een bediende meer verantwoordelijkheden toevertrouwd: zelf noteringen maken in obligaties met weinig fluctuatie zoals

³⁴ Lex Runderkamp en Ursula den Tex, '55 dagen op de effectenbeurs', *Vrij Nederland* (bijlage 5-3-1983) 2-34, aldaar 15.

die van de Europese Gemeenschap Kolen en Staal, daarna verder in Amerikaantjes en bijfondsen van de tweede categorie zoals Porceleynse Fles (anno 1653) en Leidse Wolspinnerij. De traditionele ontgroening bestond uit een employé erop uit sturen naar een quote voor dertig mille $4\frac{3}{4}$ % Underground Airlines of tweehonderd aandelen Scheveningse Garnalenpellerij. Vervolgens werd de betreffende persoon van hoek naar hoek werkelijk het hele beursgebouw rondgestuurd. Vergat men de eigen stropdas dan had een ander er altijd nog wel één en liep de ongelukkige de hele dag rond met een felgekleurde das van riant formaat. Deed een medewerker vermoeid van het staan en slips lopen even de schoenen uit dan werden deze op de galerij gegooid. Vervolgens moest diegene 'boven bij de baron' besmuikt uitleggen wat hij kwam doen. Daarmee kregen de oude rotten een ieder rap in het gareel. Na afloop van de tweede periode en verwerking van de affaires werden ter tijdverdrijf in diverse hoeken een kaartje gelegd of domino gespeeld. De handel in de open hoeken liep gewoon door tot 16.30 uur. Iedere dag liet een herhaling van zetten zien en toch verliep geen handelsdag gelijk.

Onder aanvoering van de vaste stemming (sterk stijgend) op Wall Street, gevoed door de zich herstellende wereldeconomie en discontoverlagingen van de Nederlandsche Bank liepen ook in Amsterdam de koersen op. Met de op 4 maart 1983 geïntroduceerde Amsterdam Exchange Index (AEX), die het beeld weergaf van de koersontwikkeling van 25 Nederlandse aandelen met de grootste marktkapitalisatie, kreeg de optie- en aandelenhandel een additionele impuls. Op 12 april brak de beurs een 10 jaar oud record: het algemeen indexcijfer voor aandelen kwam uit op 131.1, 0.9 hoger dan de stand van april 1973. Ter viering werden er op de vloer ballonnen opgelaten. Hetzelfde jaar presenteerden de verzekeraars Ago en Ennia zich gezamenlijk onder de naam Aegon en kwamen de KLM en Akzo met een emissie. Dit genereerde voor de adviserende emittenten aanzienlijke vergoedingen. Tegelijk brachten de plaatsingen extra omzet en inkomsten voor de beurshandel. In oktober doorbrak de totaalomzet

voor het eerst de honderd miljard gulden. Echter met de sociale onrust in het land was het nog niet gedaan.

In Den Haag protesteerden honderdduizenden onder de vlag van Komitee Kruisraketten Nee tegen de voorgenomen plaatsing van kruisraketten met kernkoppen in Woensdrecht. Een groep tegen het bezuinigingsbeleid demonstrerende jongeren wist via de kapperszaak de beurs binnen te dringen. Stond er zomaar een kraker met een enorme rode hanenkam in de industriehoek! Voor zijn kleurrijk uitgedoste medestanders die op de galerij verschenen werd gezongen: Oh, wat ben je mooi, Oh, wat ben je mooi! Daarna, er werd een brandslang in stelling gebracht, sloeg de stemming om en moesten de ongenode gasten het onderspit delven. Een week later blokkeerden stakende ambtenaren en uitkeringstrekkers de ingang. Met f 1.500, - bruto per maand had een net begonnen employé geen reden tot klagen. Daarbij aan het eind van het recordjaar, waarin de aandelenomzet met 121% steeg, kwam daar nog een tantième van tienduizend guldens bovenop. Volgens het controlebureau van de VvdE schreven 43 gecontroleerde van de in totaal 47 hoekmansbedrijven over het jaar 1983 f 79,7 miljoen courtage en f 25,9 miljoen koerswinst bij. Hun eigen vermogen omvatte f 81,2 miljoen (1981: f 28,6 miljoen).³⁵ Door sommige marktparticipanten werden de verdiensten van deze vrije ondernemers met jaloezie gezien: ‘ze krijgen courtage en doen er helemaal niets voor!’³⁶ Met oog voor de hoekmansstatus richtte een commissie onder leiding van gedelegeerde G.F. Franken, firmant van F. Glasbergen J. Hzn, zich op het functioneren van het hoekliedensysteem.

2.2 Concurrentiestrijd

Net als in de gesloten hoek werden in de hoofdfondsen de openingsorders verzameld, genoteerd en adviesprijzen doorgegeven. Vlak voor de opening

³⁵ Hoeklieden jaarcijfers 1983 (Controlebureau VvdE 29-10-1984) 3.

³⁶ Pierre Gilliéron, Jr. beurslid H. de Roos Jr. & Co (26-6-2012).

tastten de concurrenten elkaar nader af door zich (deels) uit te spreken over een gewenste koers en de daarop te kopen of verkopen stukken. Om 10.00 uur werden de noteringen definitief neergezet en nam het bied- en laatproces een aanvang. Door een quote te vragen, gaf een uitvoerder aan zaken te komen doen. Kwam een klant in de hoek informeren naar de markt in Unilever (laatste koers 102,20) dan kreeg hij van de partij(en) een quote: Hoe zijn Unies? Reageerde de ene hoekman met tien à dertig voor vijf (5000 stuks) en de ander riep twintig à veertig voor vijf, dan wikkelde de opdrachtgever zijn koop- of verkooporder af tegen de voor hem gunstigste prijs. Die prijs werd doorgegeven en een nieuw ijkpunt. Bij gelijke prijzen deed degene die het snelst gereageerd had eerst affaire. In de voedingshoek kon een klant voor het uitvoeren van zijn Ahold orders terecht bij vier elkaar beconcurrerende partijen maar in flippen (Philips) stonden slechts Assman & Kroese en Van der Moolen & Co tegenover elkaar. In de regel was het meest kapitaal- en daadkrachtige hoekmansbedrijf de baas in een hoek. Maar een zwakke concurrent kon uitgroeien tot een geducht tegenstander en daarom was het zaak de grootste te blijven in eigen hoek.

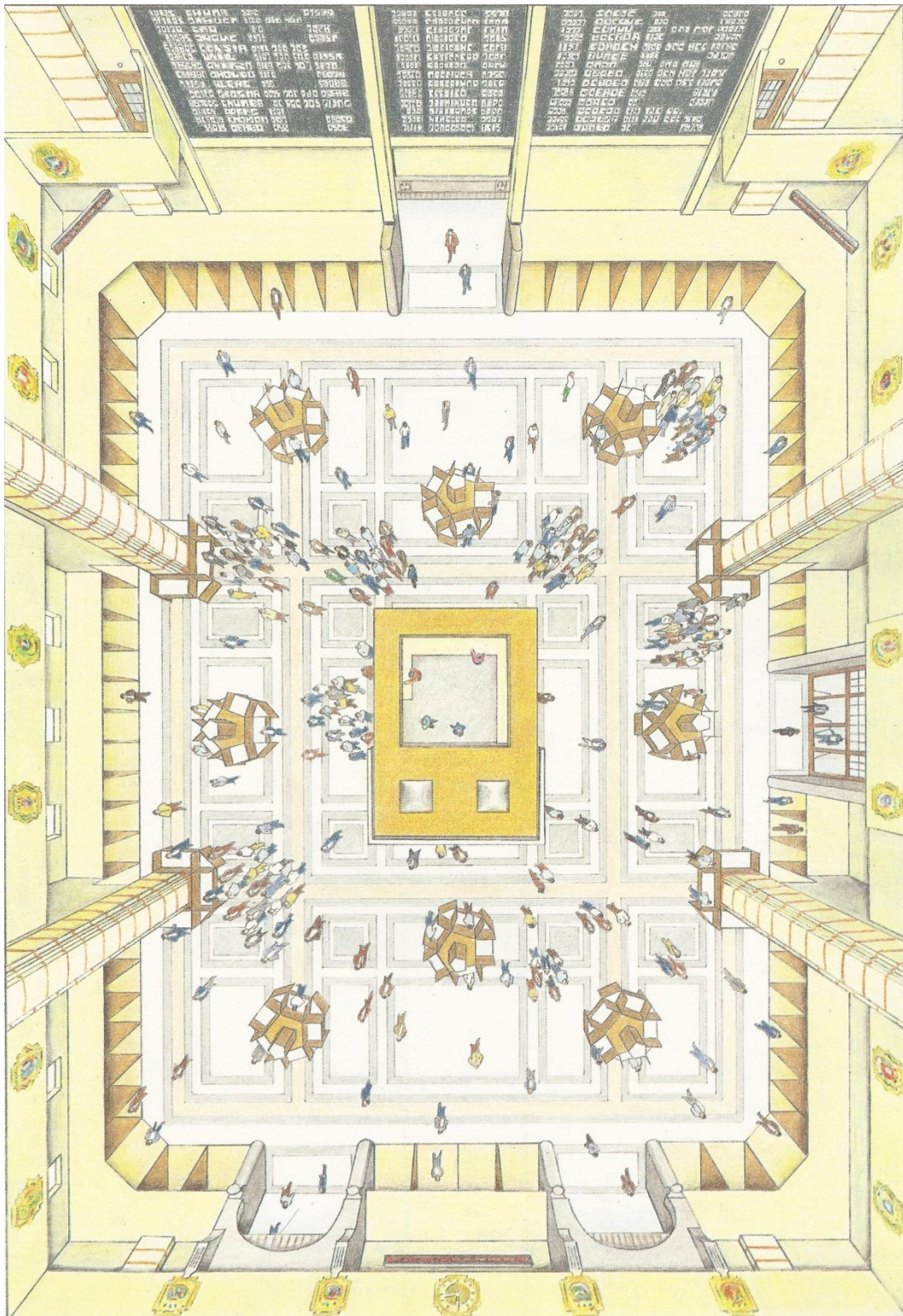
Tegelijk met het concurreren om orders op prijs moest men klanten aan zich zien te binden. Naast correcte uitvoeringen op scherpe prijzen verlangden opdrachtgevers op de hoogte te worden gehouden in die fondsen waarin men doorgaans opereerde. Een hoekman die zich actief opstelde en voor zijn fonds stond, kon de handel naar zich toe trekken. Hoe meer klanten, hoe meer orders en des te gevulder het orderboek. Daarmee verkreeg hij meer inzicht en was het makkelijker een markt te onderhouden. In de praktijk waren de orderboeken nooit echt gevuld. Meestal stonden de neuzen van de beleggers dezelfde kant op, want in opgaande stemming wilde een ieder kopen om pas als de markt draaide tot verkoop over te gaan (vice versa in een neergaande markt). De taak van de hoekman was de koers naar dat niveau te brengen waarop zo veel mogelijk koop- en verkooporders tot elkaar kwamen. Voor iedere uitgevoerde opdracht ontving de hoekman provisie als beloning waarbij voor eigen rekening en risico

als tegenpartij kon worden opgetreden. Een handelaar die niet genegen was positie aan te gaan, in beursjargon dicht bij huis bleef, werd op de vloer gezien als 'courtageneuker'.

Het was een gegeven dat er hoeklieden waren die de kantjes er vanaf liepen en op een makkelijke manier geld verdienden. Naast de eigen instelling was de risicobereidheid van een handelspartij afhankelijk van het koersniveau, verhandelde instrument en eigen kapitaal. Het was zo goed als ondoenlijk om met weinig vermogen de strijd om de notering te winnen van een kapitaalkrachtigere concurrent. In de hoek konden zwakkere partijen weliswaar leunen op de sterkere, maar zij konden met een dosis inzicht en lef evengoed hun hoekmanstaak vervullen. Obligatiehandel werd door aandelenhandelaren als veilig en makkelijk beschouwd: 'stond ik notering te maken kwam de hoekman in Fokker Dick Toorenent langs, die siste "renteratten"!'³⁷ Dat degenen die de markt in een beleggingsfonds onderhielden niet anders dan slapend rijk konden worden daar waren vele beursbezoekers het over eens. Zij handelden immers binnen of op de in- en verkoopprijzen van de beleggingsinstellingen en bij hen konden zij hun hausse- of baissepositie voor zeker glad strijken (dicht zetten). Een handelaar in Amerikaantjes kon voor de stukken die hij overhield of tekort kwam bij de arbitrageafdeling van een bank een bied- (inkoopprijs) of laatprijs (verkoopprijs) verkrijgen. Deze varieerde met de dollar, de koers buiten (in Amerika) en of de beurs daar dicht of geopend was. Binnen dit spectrum stond qua risico de handel in de hoofdfondsen met als top vijf: Royal Dutch, Unilever, Philips, Akzo en KLM.

In de luchtvaarthoek stonden Arends en Co, Padt & Postmaa en J.P.W. van Outersterp min of meer gelijkwaardig tegenover elkaar. De laatste was een waar familiebedrijf waarvan broer Piet sinds 1980 als (beroeps) commissaris van de notering fungeerde. Er waren ook hoeken met één sterkere partij met een duidelijk zwakke concurrent. Bij H. de Roos Jr. & Co in de Akzo hoek zwaaide

³⁷ Jan Kluit, beurslid Borghols B.V. obligatiehandelaar (28-6-2012).

i. De vloer 1983

Henk van den Ende de scepter. De verrichtingen van de concurrenten in en buiten de hoek werden scherp in de gaten gehouden. Wakend over de eigen positie op de vloer nam die firma zelfs buiten medeweten om een controlerend belang in de directe opponent Erdsieck & De Groot. Wellicht niet netjes maar zonder meer zakelijk van ome Henk. Liever zo dan een ander sterker bedrijf in de eigen hoek. Soms liet een hoekmansbedrijf een begerig oog vallen op de handel buiten het eigen territorium. In dat geval bleek het dreigement van de ander om vanaf dat moment ook in diens hoek 'te gaan staan' voldoende weerhoudend. Kon een firma de verleiding niet weerstaan dan was het zaak deze in de handel zo hard mogelijk aan te pakken. Als de ander een paar flinke stroppen had opgelopen, droop deze vanzelf af.³⁸

Niet alleen de hoeklieden maar ook banken en commissionairs voerden strijd om de gunst van de klant. Begin 1984 profileerde effectenkantoor Beels & Co zich uitdrukkelijk op de vloer. Hun vertegenwoordiger, de flamboyante Carol van 't Hek, had orders te vergeven en liet dat merken. Een aantal hoeklieden waren deze grote affairebrenger ook ter dienst als hij door hem ingenomen posities tijdelijk bij hen wilde stallen (onderbrengen). De hoekmansbedrijven kregen effecten als laatste geleverd en de stukken hoefden pas na aflevering betaald! Los daarvan stond moedermaatschappij Bank Mees & Hope garant en voldeed inlevering van een eenvoudig stallingsformulier als boekhoudkundige bevestiging. Op die wijze bleef de werkelijke omvang van Carol's verplichtingen buiten zicht. Pas vanaf het moment dat de koersen tegen hem ingingen (dalen) kwamen er miljoenenstroppen aan het licht.³⁹ Dit ongekende vloerschandaal toonde aan dat het met de controle pover gesteld was. Naast de periodieke boeken- en positiecontroles door het controlebureau van de Vereniging had diens Kas-Associatie als bank voor de effectenhandel kijk op het reilen en zeilen bij de hoekmansbedrijven. De grootbanken hadden hun eigen

³⁸ Lucas Krijger, beurslid H. de Roos Jr. & Co (6-9-2012).

³⁹ 'Directeur effectenkantoor op staande voet ontslagen' *De Telegraaf* 2-6-1984

interne controlesystemen, maar dat een persoon buiten zijn boekje zou gaan viel nooit voor de volle honderd procent uit te sluiten.

2.3 Status Quo

Na het Beels debacle nam de handel in Amsterdam zijn loop en wederom roerden buitenlandse beleggers zich. Bij Pierson deed de Amerikaanse marktbenadering met *price-earnings ratio's* (koers-winstverhoudingen) binnen en tussen beleggingssectoren voorzichtig zijn intrede. Grote klanten als Drexel Burnham Lambert lieten hun orders lopen via de effectenafdeling bemand door Eddy Schmidt en zijn collega's. Om hun klantenkring beter af te schermen wilden zij scherp op de hoogte blijven en zochten vanaf kantoor rechtstreeks contact met de hoeklieden. Van hun orders 'smulde iedereen'. Als een handelaar een order niet correct uitvoerde in de ogen van Eddy plaatste hij die partij op de spreekwoordelijke strafbank. Een maand geen orders! Want er liepen nu eenmaal 'een hoop rovers' rond.⁴⁰ Het door een commissiehuis aan een cliënt in rekening te brengen minimumtarief voor het kopen en verkopen van aandelen in Nederland bedroeg 0,7%. Daarvan kwam een negende gedeelte de ingeschakelde hoekmansfirma toe.⁴¹ Nadat de *London Stock Exchange* de minimumtarieven voor de handel in buitenlandse aandelen had geschrapt mocht er in Amsterdam op orders groter dan vijf miljoen gulden wel korting worden gegeven.

Ter stimulering van het aandelenbezit onder de bevolking besloot de regering tot een verhoging van de dividendvrijstelling.⁴² Beursplein 5 ontving in 1984 ter voorlichting 12.000 bezoekers waaronder H.M. Koningin Beatrix. Allen werden uitvoerig rondgeleid. Intussen waren daar 26 vrouwen werkzaam waarvan vijf bij de hoeklieden. Het beleggingskeuzepalet was uitgebreid met

⁴⁰ Eddy Schmidt, beurgemachtigde Pierson, Heldring & Pierson bankier (18-9-2012).

⁴¹ Provisiereglement VvdE (1 mei 1983).

⁴² 'Kabinet wil aandelenbezit in 1985 gaan stimuleren' *De Telegraaf* 10-3-1984

Britse en Japanse aandelen. Over effecten kon men zich tevens laten informeren op de '6^e Dag van het aandeel in de RAI'. De Financiële Telegraaf voorzag het lezerspubliek met speciale uitgaves onder de kop 'verdienen aan beleggen'. Daarin werd onder andere vermeld dat de Nederlandse beleggers zo langzamerhand de weg naar de optiebeurs wisten te vinden. Algemeen directeur van de EOE Tjerk Westerterp schreef de groei mede toe aan een veranderende opstelling van de banken. Zo gaf de Amro Bank blijk zijn aanvankelijke scepsis achter zich te hebben gelaten met enkele alleen aan opties en optie-strategieën besteedde beursbeschouwingen.⁴³ Reeds in juli werd het 10 miljoenste optiecontract afgesloten. Aan het eind van het beursjaar had de telefonische koersendienst maar liefst zes miljoen oproepen ontvangen. Op 5 december maakte Sint Nicolaas ter Beurze de uitgiftekoers van de eerste lening van het Koninkrijk Spanje bekend. De popularisering van het effectenbezit nam een aanvang.

Inspelend op het gunstige beursklimaat brachten onder andere Sporthuis Centrum en de Amsterdam Option Traders (AOT) in 1985 hun aandelen naar de beurs. De emissie van de eerste op de officiële markt werd begeleid door beeldschone sambadanseressen die de gemoederen aanzienlijk deden oplopen. Het bedrijf van Dreesens kreeg met Pierson als *lead manager* en groot aandeelhouder notering op de kleinere Parallel markt.⁴⁴ Weliswaar trok die emissie minder bekijks maar met een effectief toegelaten bedrag van f 45,4 miljoen timmerde het bedrijf gestaag aan de weg. Net als Brom & Co waren er hoekmansbedrijven die beschikten over een optiepoot. Door ook op het Rokin te opereren trachtte men additionele handel te generen in de eigen fondsen. Indien gewenst en mogelijk kon men de eigen handelsposities met gebruikmaking van opties in meer of mindere mate vergroten of afdekken. Handelaren in opties verkochten naar ratio dat zij calls binnenkregen en/of puts kwijtraakten de

⁴³ 'Beleggers massaal naar optiebeurs' *De Telegraaf* 10-3-1984

⁴⁴ Eddy Schmidt, beursgemachtigde Pierson, Heldring & Pierson bankier (18-9-2012).

onderliggende waarde. Raakten deze *marketmakers* calls kwijt en/of kregen zij puts binnen dan schafte men stukken aan. Allen waren voor de financiële en administratieve afwikkeling van de transacties aangewezen op de diensten van *clearingmembers*. Deze bankdochters traden op als financiers en stonden tevens garant voor de transacties van de bij hen aangesloten *traders*. Voor koop- en verkoopopdrachten namen de optiebeurspartijen contact op met een hoekman.

Op 30 oktober verscheen het eindverslag van de Commissie functionering hoeklieden. Deze constateerde: 'dat de omvang van de handel dermate is toegenomen dat niet alle hoeklieden bereid en in staat zijn in voldoende mate als *market maker* op te treden.'⁴⁵ Een opstelling die als een eis gezien werd van de zijde van de andere beurspartijen. Tot de bestaansvoorwaarden voor een centrale markt rekende men een actieve opstelling van de hoekman en incentives van de zijde van de commissiehuizen. Hun orders zouden naar de beste (subjectief beoordeelde) handelaar moeten gaan. Nu werden deze in de regel verdeeld over de verschillende partijen om in de hoek niet te afhankelijk te worden van één partij. In plaats van een order opgeven waaraan gewerkt kon worden, werd direct uitvoering verlangd en dus steeds vaker gevraagd naar een quote (hoe ben je?). Daardoor nam voor de hoekman het inzicht in de markt af, het handelsrisico toe en verminderde de bereidheid om posities in te nemen. Met als gevolg minder liquiditeit en een zichzelf versterkend proces.

Om het tij te keren en tegemoet te komen aan de opstelling van de klanten moesten de hoeklieden streven naar een bredere kapitaalbasis. Daarvoor werd deelneming door derden in het kapitaal van hoekmansbedrijven door de commissie opportuun geacht. Ook moest een adequate bewaking betreffende de solvabiliteit/liquiditeit en leveringsposities van de firma's worden bewerkstelligd. De hoekman oefende een dienstverlenend bedrijf uit ter ondersteuning van de centrale markt. Het was hun taak een continue markt te onderhouden in de aan hen toegewezen fondsen. Daarbij vereisten

⁴⁵ Eindverslag Commissie functionering hoeklieden (30 oktober 1985).

vertrouwensorders bijzondere zorg en dienden koersvaststelling, marktregulering en het tijdig en correct doorgeven van koersinformatie als instrument. De beloning voor dit dienstenpakket was de courtage. In de overtuiging dat de centrale markt als model niet alleen theoretisch superieur was maar ook in de Amsterdamse praktijk vrij goed functioneerde, concludeerde de commissie: 'dat de organisatie van een centrale markt met behoud van het hoekliedensysteem voor alle partijen de voorkeur verdient.'⁴⁶ Het handelssysteem behoefde verbetering maar daarbij was een pragmatische aanpak te verkiezen boven fundamentele veranderingen.⁴⁷

2.4 Beurs gemachtigd

Aan een medewerker die blijk had weten te geven van de nodige sjoerge werden bijfondsen uit de eerste categorie zoals Calvé-Delft of de Bataafsche Aanneming Maatschappij toevertrouwd. In handelsmethodiek weliswaar gelijk maar qua dynamiek wezenlijk verschillende fondsen. Bij Calvé, een houdstermaatschappij, betrof het 'grote' incurante stukken die in een vaste ruilverhouding tot aandelen Unilever stonden. Slechts een select groepje klanten moest dagelijks op de hoogte worden gehouden. Posities daarin werden, gezien de dunne handel, bescheiden gehouden. De tweede een couranter aandeel dat uitnodigde tot het aangaan en mogelijkheid tot uithandelen van een positie. Als een bedrijf met cijfers uitkwam en de openingskoers sterk afweek, beleefde menig gemachtigde zijn werkelijke initiatie. Nieuwe opdrachten moesten razendsnel worden verwerkt, adviesprijzen doorgegeven terwijl klanten schreeuwden om notering. Het was bij royerling van belangrijke limiet- of bestensorders op het laatste moment de zaak het hoofd koel te houden. In dat geval was de adviesprijs foutief en moest die alsnog worden aangepast. De

⁴⁶ De Amsterdamse Effectenbeurs in 1985 (VvdE 1986) marktorganisatie.

⁴⁷ Eindverslag Commissie functionering hoeklieden (30 oktober 1985).

notering gedecideerd tot stand brengen bracht uitkomst. Gedane zaken namen geen keer en na de opening kwam een ieder tot rust.

Een gemachtigde moest voor een plek in de open hoek wachten tot het moment dat een handelaar zijn beursboekje definitief overdroeg. Zolang een handelaar niet aan de bak kwam kon hij zich daar niet bewijzen. Maar het aantal hoofdfonds en in de bezetting waren de meeste firma's voorzien. Uittreding van een firmant bood doorgaans uitkomst. Toewijzing van een nieuw fonds was een tweede mogelijkheid. Vervanging bij ziekte, ongeval of vakantie van beide zijden de minst gewenste situatie. Tijdelijk een fonds uit handen geven voelde niet lekker, want zou die ander het wel net zo goed doen? De vervanger die aan de handel met doorlopende notering had geproefd, was waarschijnlijk dezelfde mening toegedaan. Het reguleren van de koersen in de hoofdfonds was aan meer veranderingen onderhevig en bood op de dag meerdere kansen om koerswinsten te verzilveren. Daarvoor moest in de gesloten hoek worden gewacht op de nieuwe handelsperiode. In beide situaties beheerden de hoeklieden het orderboek en de prijsvorming. Daarmee hadden zij een voorsprong op de klant en als beroepsgroep bekleedde men dan ook een belangrijke vertrouwenspositie.

Op het moment dat een klant zich richting de hoek bewoog, was het nog maar de vraag tot welke partij hij zich zou richten. Naast het afgeven van scherpe prijzen waren een praatje of grapje maken belangrijk middel om tot zaken te kunnen komen. De wetenschap dat de kosten voor de baat uitgaan vertaalde zich bij een handelsman in het afgeven van een scherpe stellage (bieden en laatprijs) met de juiste aantallen. Nadat de tegenpartij had aangelapt of afgenomen had deze wellicht een vervolgorder te vergeven. Kreeg een hoekman die in handen dan kon hij er mee gaan werken. Limietorders versterkten zijn orderboek en vergemakkelijkte het stellen en uitvoeren van vertrouwensorders. Daarbij verlangde de klant een nette uitvoering van een koop- of verkoopopdracht binnen een bepaald tijdsbestek. De netheid bestond erin dat de

afrekeningskoers het gemiddelde van de tot stand gekomen koersen, vanaf het moment van opgave tot aflooptijd, moest vormen! Iedere order bracht courtage maar met dat automatische gegeven hield een handelaar zich niet bezig. Prijzen afgeven, opdrachten binnenhalen en daaraan verdienen vormden diens uitdaging.

Het rekenkundig bepalen van de middenprik was eenvoudig maar het lonend uitvoeren van een dergelijke order was een vak apart. Als een hoekman stukken mocht kopen (of verkopen) tot het slot, zette deze in de regel direct een beginprijs neer. Afhankelijk van de marktontwikkeling en (eventuele) acties van de concurrentie werd er verder aan gewerkt. In een lege markt moest zo snel mogelijk het niveau voor aanvangszaken worden opgezocht. Afwachten in een liquide fonds was minder gevaarlijk maar de omvang van de order bepalend voor de mate waarin. Het koersverloop zelf sturen en niet afhankelijk raken van anderen was voor beide het devies. Met het achter de hand gehouden deel van de order kon de uitvoeringkoers beschermd of juist geforceerd worden. Terwijl de ene hoekman voor zijn opdrachtgever de koers wilde drukken, konden zijn concurrenten belang hebben bij hogere prijzen. De belangentegenstellingen tussen de marktpartijen naderden richting het eind van de handelsdag hun climax. Op de gong van 16.30 uur werd de slotnotering neergezet en de prijsrange waarbinnen afrekening plaatsvond definitief.

Een koper onder of een verkoper boven het koersgemiddelde uitvoering geven en daar zelf ook geld aan overhouden was daarbij het ideaal. Echter in de praktijk niet zonder risico, want het koersverloop kon ook tegen de handelaar ingaan. Dan werd er evengoed tegen het gemiddelde afgerekend maar legde hij er geld op toe. In de kantlijn van het beursboekje hield men de positie bij en deze kon op een rustig moment in de schrijfzaal worden doorgerekend. Dit door de affaires op identieke prijzen te salderen en de uitkomsten te waarderen tegen een ijkkoers. Het was cruciaal te weten hoe men er voor stond en het aanvoelen van de marktrichting en dienovereenkomstig zelf stemming maken mede

bepalend voor de eigen winstkansen. De tijdsfactor speelde mee, want naarmate de handelsdag voortschreed, namen in de regel de kansen af. In het achterhoofd constant scenario's spelend, betreffende de opstelling bij nieuwe wendingen en prijsniveaus, karakteriseerde een goede handelaar. Zijn tegenpool werd doorgaans verrast en liep achter de markt aan in plaats van er zelf richting aan te geven.

Uiteindelijk waren het de klanten die het niveau van de koersen en de omzet bepaalden. Bij onevenwichtigheid tussen vraag en aanbod bood toevoeging van liquiditeit door de onafhankelijke hoeklieden uitkomst. De met de handel stijgende en dalende koersen lokten nieuwe orders uit. Intussen maakte de marge tussen in- en verkoopprijs en de courtage het hun mogelijk om constant prijzen af te geven. Een goede opening en inschatting van de kant waarop klanten zaken kwamen doen waren belangrijk. Had een handelaar eenmaal iets verdiend dan kon hij zich soepeler in de markt bewegen. Daartegenover liet een hoekman in het geval dat de koersontwikkeling tegen zijn positie inging en daarmee in vakjargon 'scheef zat' dit niet merken. Kreeg een opponent er toch lucht van dan liet deze het niet na de koers in elkaar te stampen of omhoog te jakkeren om de concurrent tot spugen (verkopen) of kopen te dwingen. Het was niet wijselijk er een starre mening over de richting van de markt op na houden. De markt kreeg altijd gelijk en een te grote eigen positie kon bij het uitvoeren van de hoekmanstaak voor de voeten gaan lopen. Maar ongeacht koers, positie en marktbeeld bleef het beursparool: doorhandelen!

De *personal computer* vond mondjesmaat zijn intrede bij beleggers doch op de vloer bleef het menselijk contact de boventoon voeren.⁴⁸ Bij het opgeven van een koop- of verkooporder herhaalde de klant ter voorkoming van misverstanden met *acheter* of *vendre*, want in de Amsterdamse voertaal klonk aan of van jou binnensmonds uitgesproken hetzelfde. Een werknemer van

⁴⁸ 'Personal computer hulp voor beleggers' *De Telegraaf* 22-2-1985

commissionair Bangert & Co schiep juist genoeg in de ander op het verkeerde been zetten. In de drukte riep deze bij aanschaf: aan mij! Goede klanten lieten de door hen verkozen hoekman op gepaste wijze blijken als zij meer te doen hadden of aan het eind van een order geraakten. Voor een handelaar was het koersniveau waarop de markt in een fonds ging draaien belangrijk. Tot dat moment kon bij een stijgende markt de eigen voorraad worden verkocht en een shortpositie worden aangegaan of bij dalende koersen stukken ingedekt en een hausse positie worden opgebouwd. De voorliefde voor handelen *a la hausse* werd los van de optimistische natuur der handelaren ingegeven door het verschil in risico met de baisse affaire.

Zolang de op voorhand verkochte waardepapieren niet waren ingekocht, konden deze ook niet geleverd worden. Omdat men dat wel toe verplicht was, zat er aan de baisseaffaire een strikte tijdlimiet. Het niet nakomen van de leveringsverplichtingen kon leiden tot een *short squeeze*: een marktsituatie gekenmerkt door weinig aanbod en oplopende koersen waartegen de stukken moesten worden aangeschaft. In tegenstelling met een haussepositie, waarvan het maximale verlies zich eenvoudig liet berekenen, was de financiële schade op voorhand niet te bepalen. Deze onzekerheid was voor een enkeling zoals Jan Brink van commissiehuis Keijser & Co niet te versmaden maar voor de meeste hoeklieden slechts in beperkte omvang aanvaardbaar. Om een markt te onderhouden was het voor een handelaar noodzaak contrair te opereren en dus beide disciplines te beheren. Nadat de koers hard was opgelopen of gedaald, volgde de reactie waarbij de hoekman bij gebrek aan andere gegadigden als eerste tegenpartij optrad. Een uitgekiende positie en een dosis geluk stelde hem in staat scherpe prijzen af te geven. Eenmaal aangekomen bij een nieuw evenwichtspunt was het afwachten tot het moment dat de marktontwikkelingen een nieuwe richting aangaven.

2.5 Concurrentiepositie Amsterdamse Effectenbeurs

Na de verkiezingen voor de Tweede Kamer steeg de ANP/CBS index algemeen op 22 mei 1986 met 18.2 punt tot 288.8. De aandelenhandel nam op die dag met f 2,43 miljard het leeuwendeel van de recordomzet voor zijn rekening. Het 20 miljoenste optiecontract was al aan het begin van het jaar over de toonbank gegaan. Met een nieuw elektronisch koerspublicatiebord en uitbreiding van het aantal doorlopend te verhandelen fondsen faciliteerde de Vereniging de aanwakkerende handel. Tevens traden voor het eerst Japanse effectenhuizen toe als bedrijfsleden. De Staat wist f 3,5 miljard tegen 6 1/4 % op te halen en beoogde met de Wet effectenhandel (1985) de misstanden die zich bij de effectenhandel buiten de officiële beurzen manifesteerden te bestrijden.⁴⁹ Het principe van zelfregulering in acht nemende, was het aan deelnemers op Beursplein 5 om de organisatie van de handel binnenshuis te regelen. Er werd een *Stockwatch* ingesteld die met oog voor het misbruik van voorwetenschap afwijkend koersverloop en volume in de gaten hield. Met de invoering van het Amsterdams Interprofessioneel Marktsysteem (AIM) op 5 mei 1986 trachtte de VvdE haar concurrentiepositie te verstevigen.

Tegemoetkomend aan de wensen van Institutionele Beleggers en in de slag om de (grote) klant met andere effectenbeurzen kwam aan de verplichting om elke order via de hoek te laten lopen een einde. Nederlandse besparingen werden, naast individueel belegd in bijvoorbeeld lijfrentes en levensverzekeringen, collectief geïnvesteerd en beheerd door Institutionele Beleggers. Voor de beheerde miljardenvermogens zochten deze verzekeringsmaatschappijen, pensioen- en beleggingsfondsen naar rendement. Tegelijk waren zij gebaat bij lagere transactiekosten en een liquide markt om grote blokken effecten te verhandelen. Voorheen moesten klanten grotere posten waarvoor men zelf als tegenpartij optrad of een tegenpartij had gevonden via de

⁴⁹ J.L.S.M. Hillen, *Nederlandse Wetgeving. Effectenwetgeving* (Kluwer 2002) 28.

hoek in elkaar sluiten. De hoekman ontving bij een dergelijke sluitpost vrij van risico over één kant courtage. Voortaan mochten commissiehuizen omvangrijke effectenorders rechtstreeks met de cliënt op netto basis, met de provisie in de nettoprijs verwerkt, afwickelen. Alle AIM-transacties moesten binnen een kwartier telefonisch worden gemeld, zodat andere marktdeelnemers er kennis van konden nemen. Voor aandelen, warrants en claims lag de AIM grens op één en voor obligaties op tweeëneenhalf miljoen gulden. Daaronder bleef het Reglement voor de effectenhandel en het Provisie-reglement van kracht.⁵⁰

In Engeland waren de *fixed commissions* op de *Stock Exchange* een doorn in het oog van de naar vrije markten strevende regering Thatcher. Het systeem werd beschouwd als een prijskartel en moest op de schop. Met de *Big Bang* van 27 oktober 1986 werden op de Londense kapitaalmarkt nieuwe regels van kracht. Tegelijk met de afschaffing van de vaste provisie hief men de taakscheiding (*single capacity*) tussen *jobbers-dealers* (hoeklieden) en *brokers* (commissionairs) op. Ook mochten banken en andere rechtspersonen lid worden van de beurs en het volledige eigendom verwerven in *jobbing* en *stockbroking* firma's. Barclays Bank en andere buitenlandse financiële instellingen breidden daarop hun belangen in beursbedrijven uit.⁵¹ Met deze samensmelting en door nieuwe informatietechnologieën gedreven, vond de evoluerende handelssystematiek bekrachtiging in SEAQ (*Stock Exchange Automated Quotations*). Net als de Amerikaanse *National Association of Securities Dealers* (NASDAQ) een *dealers market*. Middels het per telefoon en beeldschermen afgeven van bied- en laatprijzen onderhielden meerdere *market makers* vrij van regulering en naar eigen inzicht een markt in een fonds.⁵² Uit de *spread*, het verschil tussen de aan- en verkoopkoers, haalden zij op deze verspreide *quote-driven market* hun verdiensten.

⁵⁰ O.R. Ephraïm, *Het Amsterdams interprofessioneel marktsysteem. De hoekman is dood-leve de hoekman!* (1987).

⁵¹ Ranald C. Michie, *The London Stock Exchange. A History* (Oxford 1999) 543-595.

⁵² Ranald C. Michie, *The Global Securities Market* (Oxford 2006) 277-278.

Een gecentraliseerde *auction market* als de NYSE viel te karakteriseren als *order-driven* met (sinds 1975 onderhandelbare) provisie als beloning voor de specialist. Per fonds opereerde er slechts één wiens performance aan toetsing onderhevig was. Diens taak betrof vraag en aanbod zoveel mogelijk bij elkaar te brengen op de beste prijs. Dit met behulp van het publieke orderboek in open omgeving zodat andere marktpartijen konden deelnemen. De volledige openheid van koersvorming bood de belegger bescherming.⁵³ Met dit alles stond de praktijk van *inhouse execution* op gespannen voet. In dat geval sloten *member firms* tegengestelde cliëntenorders intern in elkaar of traden, zonder de order over de beurs te leiden, op als tegenpartij. De effectenhandel en underwriting waren voorbehouden aan *investment banks* en *securities houses*. Doch door de opkomst van securisatie (effectisering of vertiteling) waarbij samengevoegde activa werden verkocht als effecten stonden *commercial banks* niet langer buitenspel.

Ondanks bescheiden deregulering liep Amsterdam op het oude continent wel voorop. In Frankrijk kon men op de dag slechts gedurende één periode slechts twee uren handelen. Daarover, het monopolie van de *agent de change* en de positie van de bankinstellingen, voerden de betrokkenen discussie. Rekening houdende met de federale structuur in Duitsland streefden deelnemers naar een gecomputeriseerde standaard voor de acht beurzen. Het feit dat de Duitse banken aanzienlijke belangen in ondernemingen aanhielden en een belangrijk deel van hun effectenhandel buiten de beurs om lieten lopen vormde bij deze unificatie een belemmering. G.H. de Marez Oyens beschouwde de internationalisering van het effectenbedrijf als bedreigend voor de positie van de Amsterdamse Effectenbeurs. Doordat er handel buiten de centrale markt kon plaatsvinden werd haar functie uitgehold: de plek waar vrije concurrentie en open koersvorming de beste prijs voor de belegger moesten waarborgen. 'Wie

⁵³ G.H. de Marez Oyens, 'Effectenbeurzen en de regeling van het Internationaal Effectenverkeer' in: M.Cram en F.J. Loudon ed., *De internationalisering van het Effectenbedrijf* (NIBE Amsterdam nr.54 1986) 104-106.

deed nu wat met wiens geld?’ Het vervagen van de grenzen binnen de groeiende effectenbranche verlangde bijscholing van de deelnemers en aanpassing van de technische infrastructuur. De uitdaging lag erin om van een traditionele marktplaats over te schakelen naar een centrale markt met een informatiecentrum als basis. Indien Beursplein 5 niet adequaat reageerde lag er de rol van regionale beurs in Europees verband in het verschiep. Om het voortbestaan te verzekeren achtte deze algemeen secretaris van de Vereniging het stichten van een technisch monopolie prudent.⁵⁴

2.6 In de praktijk

Beneden in de oliehoek beschikte Mandersloot & De Bruijn in 1986 als eerste hoekmansbedrijf in de nis over een computer. Dit was de tweede noviteit op rij op de vloer na de introductie van de mobiele telefoon, een kilo’s zwaar apparaat met antenne. In de slag om de klant bediende deze firma zich ook van conservatieve zakenmethodes. Door op een onbewaakt moment alle directe lijnen van concurrent Coffeng schematisch in kaart te brengen wist men precies welke partij via hun tegenspeler actief was.⁵⁵ In de hoek werd iedere klant ongeacht de omvang van zijn of haar order gelijk behandeld. Een affaire door E.A.W. Emmer diende de vloergemeenschap als lichtend voorbeeld: een handelaar in KLM gaf deze oude commissionair een krappe quote zonder aantallen, dus goed voor *any amount*, in de veronderstelling dat diens order klein zou zijn. Waarop de beste man er maar liefst vijfduizend afnam en vervolgens, de hoekman bleek achterlatend, met zijn stok de hoek uit schuifelde. Door de toenemende omzetten en inkomsten konden handelaren makkelijker posities innemen en risico aangaan, maar ook een eigen positie in Akzo van tienduizend stuks was tot die tijd een grote.⁵⁶

⁵⁴ Marez Oyens, ‘Effectenbeurzen’, 87, 91-92, 96, 110, 120.

⁵⁵ Rob Burry, beursgemachtigde Mandersloot & De Bruijn

⁵⁶ Ernst Hiestand, beurslid H. de Roos Jr. & Co (8-6-2012).

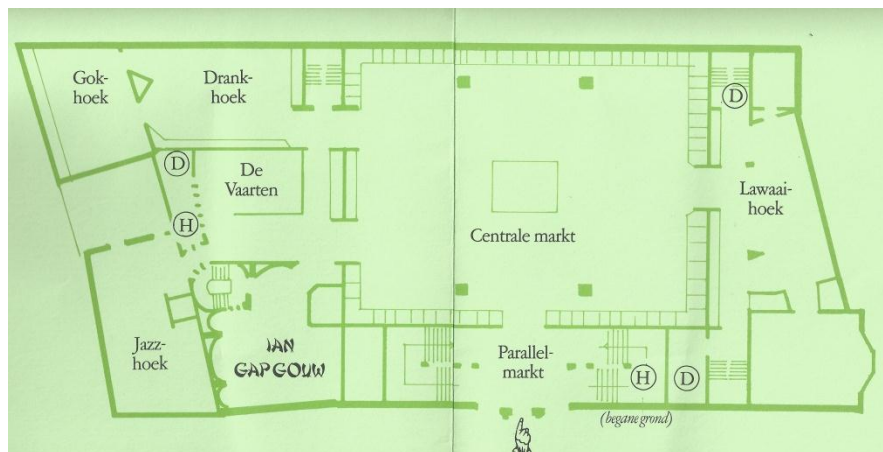
j. Lidmaatschapskaart

k. Een handy

l. Computer-nis Mandersloot & de Bruijn 1986

m. Feesthoeken 1986

De tot beste handelaar uitgeroepen beursveteraan Jan Schopman senior van hoekmansbedrijf M.C. Sas mocht uit handen van commissionair Chris Vlek een enorme wisselbeker in ontvangst nemen. Een andere vloerman mocht zich voor zijn vijftigste verjaardag meten met schaakgrootmeester Jan Timman. Op rustige momenten de tijd doden met een spelletje zoals toepen was ook voor de jongeren niet te versmaden maar helaas in de ogen van het beursbestuur niet langer tolereerbaar, want vanaf de balustrade konden bezoekers een verkeerd beeld krijgen van het altijd hectische effectenvak. Er waren piekmomenten maar daartussen was afwachten de dagelijkse praktijk. Om de tijd te doden en tegelijk een luchtje te scheppen, leende zich de binnenstad om een boodschap te doen. Als dan opeens de drukte toenam waren er in de hoek handen tekort. Op gezette momenten kwam de Nederlandse Omroep Stichting zowaar verslag doen van wederwaardigheden op de beurs. Het zo druk mogelijk doen van de handelaren droeg bij aan een hectisch imago van de Beurs voor de buitenstaanders.

Met het doorbreken van de magische 300 punten grens vestigde de index in september 1986 een nieuw record. Ter gelegenheid daarvan knalden de kurken en vloeiden de bubbels rijkelijk. Van Ittersum, aankomend president van de *Fédération Internationale des Bourses de Valeurs*, overhandigde op de vloer het eerste speciaal voor deze mijlpaal ontworpen champagneglas. Particulieren die zich wilden verdiepen in de boeiende beurshandel konden bij het NIBE terecht voor de cursus 'beleggen in effecten'. In een tijdspanne van drie jaar was de koerswaarde van de totale markt opgelopen van f 109,2 tot f 193,6 miljard gulden. Tegelijkertijd ging de aandelenomzet van f 59,8 naar f 153,5 miljard en de obligatieomzet van f 64,9 naar f 117,1 miljard. Dubbeltelling wel te verstaan. Stijgende omzetten en koersen brachten hogere provisie-inkomsten voor de bedrijfsleden.

Een goede stemming ter Beurze vergemakkelijkte ook voor emittenten het ophalen van geld. Van der Moolen maakte daar als eerste hoekmansbedrijf gebruik van en introduceerden succesvol zijn aandelen. Zodoende werden de

eigenaren in staat gesteld hun belangen te verzilveren en vers kapitaal in te zetten bij de bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld om de financieringsbehoeftes, die gelijk met de koersen en de risico's varieerden, te dekken en overnames te plegen. Zo opteerde daghandelaar Cees Koreman met zijn eenmanszaak voor meer armslag onder Van der Moolen. Aan het hoekliedenfront kreeg Arends & Co met de aankoop van Hobijn & Van Vliet vaste voet aan de grond in de Unileverhoek en pandbrieffirma Stroink nam in de uitgevershoek Josso & Scheepmaker over. Met de spreiding van handelsbelangen werd naar hogere en stabielere courtage inkomsten gestreefd. Vertrekkende firmanten werden uitgekocht en mochten, eventueel als minderheidsaandeelhouder, gaan genieten van hun welverdiende pensioen. De overblijvende beursleden maakten nieuwe afspraken betreffende aandeelhouderschap, beloning en taakverdeling. Aangezien iedere hoek apart bemand bleef, veranderde er, behalve op papier, in de beurspraktijk weinig.

Het 22^e lustrum van de Amsterdamse Effectenbeurs werd gevierd op de tot feestruimte omgebouwde vloer. Ditmaal bleven de achterdeuren naar de Warmoesstraat stevig gesloten. Naar verluid waren op een vorig feest ongenode dames binnengelaten met verstekkende gevolgen. De drankenhoek werd gerund door Joop en Willem, de vaste uitbaters van café de Pilserij en proeflokaal De Drie Fleschjes. Beide gevestigde beursetablisementen bevonden zich achter de Nieuwe Kerk in de Gravenstraat in de looproute naar de beurs. Met een index eindstand van 313,3 toonde de hausse zijn kracht. Sommigen hadden zo hun bedenkingen. De voor de effectenbank Van Meer & Co, werkzame Han Vermeulen vertelde een radioverslaggever: 'dat die beurs eigenlijk wat te hard gelopen is op het geheel'.⁵⁷ Begin 1987 nam de Londense effectenmakelaar James Capel, dochter van de Hong Kong & Shanghai Banking Corporation, een meerderheidsbelang in die Amsterdamse firma en vond er wederom een

⁵⁷ Bieden en laten deel 1: De beurs – over handel in aandelen (radioprogramma Het spoor VPRO november 1986).

concentratie plaats binnen het hoekmansgilde. Vier kleinere zelfstandige partijen gingen uit praktische- en concurrentieoverwegingen een maatschap aan. L.J. Boef, Erdsieck & De Groot en Verkerk & Van Wijk trokken voortaan samen op met Mellegers & van den Elsaker. Op 4 april betrok de uit zijn jasje gegroeide optiebeurs haar nieuwe onderkomen aan het Rokin 65.

2.7 Negentienzevenentachtig: een correctie

De op de optiebeurs verhandelde gestandaardiseerde calls en puts hadden een vaste uitoefenprijs met expiratedatum en per contract betrekking op 100 aandelen. Bij een opgaande markt was bij het publiek het kopen van de eerste en het schrijven (verkopen) van de tweede populair. De verkopers van puts namen, gedekt of ongedekt, de verplichting tot koop op zich en ontvingen daarvoor de premie. De optiehandelaar die daarbij als tegenpartij optrad, schafte om zich in te dekken in de regel (deels) de onderliggende waarden aan. Daarmee versterkte dit hausseproces zichzelf evenals de aandelenomzet op de effectenbeurs. In de hoofdfondsen ontpopte de optiebeurs zich tot een steeds grotere speler en omdat hoekmansbedrijven als tegenpartij optraden, gingen hun posities in aandelen vaker in de tienduizenden lopen! Weliswaar verschilde dit per fonds, firma en moment maar over het geheel was er sprake van een hefboomeffect. Voor de optiebezitter vertaalde dit principe zich in de winstkans. Daarnaast speelde het door in het risico: de tegenwaarde van de contracten vertegenwoordigde een veelvoud van de betaalde en ontvangen premies. Om zich bezig te houden met dergelijke theoretische beslommeringen was het wellicht voor de meesten op beide beurzen simpelweg te druk.

Binnen de Vereniging vereiste het aangaan van een technische samenwerking met de innovatieve *Midwest Stock Exchange* de aandacht. De door hen ontwikkelde software moest gaan dienen als basis van een computersysteem toegesneden op de behoeften van de Amsterdamse beurs. Het

geautomatiseerde systeem was niet bedoeld ter vervanging van de beursvloer, want zolang de leden dat wilden, bleef de centrale functie van de vloer gehandhaafd.⁵⁸ Na de start van de handel in indexopties op de EOE volgde in juni de handel in *futures* op de Financiële Termijnmarkt Amsterdam. Gedurende de zomermaanden brak de Dow-Jones door de 2500-grens en bereikte de index met 334.1 een recordhoogte. Wall-Street bleef niet achter en tikte op 25 augustus de 2722.41 aan. In meerdere hoeken waren de stukken niet aan te slepen! Akzo koerste in september richting de f 180, - en de warrants (uitoefenprijs f 120, -) liepen mee. Niet alleen in hoofdfondsen gold 'liever te duur dan niet te koop' ook in bijfondsen was de belangstelling groot. Zelfs in aandelen waarvan de koers als een 'dood paard bewoog' en waar normaliter 'geen hond tegenaan piste' toonden klanten interesse.

Op woensdag 14 oktober waren staatsteun aanvrager Fokker en de Amerikaanse handelsbalans het nieuws van de dag. De aandelen van de vliegtuigfabrikant maakten een duikvlucht en het tekort viel ook op de valutamarkt niet in goede aarde. Die avond beleefde Wall-Street zijn grootste daling tot dan toe: de Dow eindigde 95,46 lager op 2412,70. Met f 249,30 in Koninklijke Olie en f 162,50 in Akzo op de ping sloot de beurs in mineurstemming de handelsweek af.⁵⁹ Na opnieuw een lager slot in Amerika oefenden beroepspartijen op zaterdag alsnog hun verkooprechten uit. In Amsterdam werden 77.000 en in Amerika één miljoen put opties aangezegd.⁶⁰ Degenen die de stukken binnenkregen en daarvan niet gecharmeerd waren, konden deze vanaf maandagochtend 19 oktober te gelde maken. De lawine van verkooporders zorgde er die dag voor dat de koersen vanaf de opening over een breed front daalden. Zo werd Koninklijke Olie en Akzo het stuk tot twee tientjes lager verhandeld (slot f 224, - en f 142, -). Mandersloot & de Bruijn en andere

⁵⁸ 'Beursvloer behoudt centrale functie bij uitwerking automatiseringsplannen' *Het Financieele Dagblad* 30-5-1987

⁵⁹ 'Handelstekort VS groter dan verwacht' *Reformatorisch Dagblad* 15-10-1987

'Beurs opnieuw lager' *Reformatorisch Dagblad* 17-10-1987

⁶⁰ 'Vloer van de optiebeurs verandert in een slagveld' *NRC Handelsblad* 20-10-1987

hoekmansbedrijven met grote *overnight* hausse posities liepen direct voor miljoenen achter de wagen. Over de gehele dag verloor de index 7,8%.

Bankman Eddy Schmidt bevond zich die maandagavond in Chicago en volgde op de voet de koersontwikkeling in New York. De Dow sloot 508.32 punten lager op 1738.42. Dit recordverlies van 22,6% stelde de Krach van 28 oktober 1929 (-12,8%) in de schaduw. In de media werden de parallellen met die gebeurtenis en de daaropvolgende depressie benadrukt wat de angst voor een wereldwijde economische crisis aanwakkerde. De volgende ochtend kregen de aandelen in Amsterdam er wederom ongenadig van langs. Na een half uur handel, noteerden Koninklijke Olie f 186, - en Akzo f 120, -. ⁶¹ Bob de Ridder wist met het koersherstel in olies (slot f 228, -) zijn verlies te halveren maar ervoer 'je werd door iedereen genaaid'. Een bepaald soort klanten zocht verhaal over juist wel of niet gedane affaires. ⁶² Door de drukte liepen vooral bankmedewerkers achter met hun taken met als gevolg dat zij pakken ongesorteerde orders neersmeten in de hoeken. De uitvoeringen werden aan de hoeklieden overgelaten en gaf hen de mogelijkheid om in de handel op de dag geld (terug) te verdienen. Maar deze tweede significante daling op rij van de index tot 245.5 punten (-8,4%) droeg ertoe bij dat marktdeelnemers die scheef zaten het nog benauwder kregen.

Nederlandse kredietinstellingen, waaronder de Kas-Associatie, hadden eind juni ruim tien miljard gulden aan kredieten op onderpand van effecten uitstaan aan particulieren en zakelijke relaties. Klanten die onder water (in de min) geraakten, werden gesommeerd bij te storten (additioneel onderpand verstrekken). In geval men in gebreke bleef, werd er overgegaan tot gedwongen deelverkoop of liquidatie van de portefeuille. Een meerderheid van de hoekmansbedrijven had door het goede eerste halfjaar het nodige vlees op de botten om verliezen op te vangen. Desalniettemin bevonden zich op dinsdag

⁶¹ 'Ravage op Amsterdamse beurs na beurskrach op Wall Street' *Reformatorisch Dagblad* 20-10-1987

⁶² Bob de Ridder, beurslid Mandersloot & de Bruijn (21-6-2012).

volgens T. van Heese, de directeur van de Kas-Associatie, 6 van de 47 hoekmansbedrijven 'in een kwetsbare positie'.⁶³ Mellegers & van den Elsaker was daar één van: 'op papier rolde er veel geld uit de positie en heel snel was een miljoen of vijftien 'pik boter'.⁶⁴ In september had de combinatie met grote belangen in Koninklijke Olie en bijfondsen op papier een miljoenenwinst staan. Van de zijde van de Kas-Associatie waren zij er in die periode op geattendeerd dat hun geld te eenzijdig vast zat en posities verkleind dienden te worden.

Dinsdag namiddag werd de vennoten door een 'in paniek geraakte' de Marez Oyens, van Ittersum's tijdelijke plaatsvervanger, medegedeeld dat het bedrijf onder curatele van de Kas-Associatie werd gesteld en de posities afgebouwd zouden worden.⁶⁵ Een geëmotioneerde Sjaak Korthout van Erdsieck & De Groot verkondigde het afschrikwekkende nieuws in de hoek. Daar wenste men een collega-ondernemer veel toe, maar nooit een faillissement! De directe concurrent H. de Roos Jr & Co, die zich ook in de financiële probleemzone bevond, stond er de volgende handelsdag openlijk alleen voor. Ondanks het fenomeen dat marketmakers in Londen en veel grootbanken hun handel stopten, bleef ook Pierson doorhandelen: 'we deden niet gek, maar we moesten door de bazen niet geremd worden met stoppen nu!'⁶⁶ Met die opstelling verdienden zij respect en tegelijk nieuwe klanten. Ook de commissionairs en de hoeklieden hadden gedurende deze tumultueuze dagen hun mannetje gestaan. Het besef dat men elkaar als tegenpartij nodig had, was zienderogen toegenomen. Op een vergadering van hoeklieden over de precaire situatie bij H. de Roos Jr & Co toonde men zich bereid tot het verlenen van steun tot een miljoen gulden. Daarbij was niet zozeer pecunia maar de saamenhorigheid stemmingsbepalend.⁶⁷

⁶³ 'Beurs overlegt over financiering hoeklieden'

'Koersdaling bezorgt handelaars problemen' 21-10-1987 (Beurskrach 1987 Van der Wielen & Co).

⁶⁴ Frank Oosthoek, beurslid L.J. Boef (1-10-2012).

⁶⁵ Ruud Siegel, beurslid Mellegers & Van den Elsaker (14-7-2012).

⁶⁶ Eddy Schmidt, beursgemachtigde Pierson, Heldring & Pierson bankier (18-9-2012).

⁶⁷ Jan de Calavon, beurslid C.F. Mellenbergh (13-9-2012).

	CBS-Algemeen koersindex	Aandelen	Obligaties	Effectieve Omzet	Rendement Nederlandse staatsleningen	Koerswaarde aandelen totale Ned. markt
		f. Mld.	f. Mld.	f. Mld.		f. Mld.
1981	57.4	21.47	33,67	55,14	11.53	-
1982	65.9	26,85	65,75	92,6	9.88	-
1983	100.0	59,8	64,9	124,7	8.26	109,22
1984	122.2	80,83	73,26	154,09	8.06	134,33
1985	155.4	112	92	204	7.25	175,92
1986	162.9	153,5	117,1	270,6	6.30	193,62
1987	128.7	159,3	173,5	332.8	6.28	162,95

Tabel V: Omzetten op de Amsterdamse Effectenbeurs, 1981-1987

Bron: Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1981-1987

Aandelen: beurswaarde op de Amsterdamse Effectenbeurs (CBS).
Geld- en kapitaalmarkt (CBS).

Tabel VI: Bedrijfsleden, beursleden, gemachtigde en niet-gemachtigde bedienden van de Vereniging voor de Effectenhandel, 1981-1987

	Bedrijfs leden	Hoekmans bedrijven	Beursleden	Beurs gemachtigd	Beurs employé's
1981	144	49	295	258	123
1982	143	48	300	261	105
1983	141	47	304	271	117
1984	141	47	298	280	131
1985	141	47	302	298	174
1986	152	47	332	313	218
1987	161	47	374	370	192

Bron: Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1981-1987

Opmerking: De in 1982 opgerichte parallelmarkt is buiten beschouwing gelaten.

III Elektronische tijden 1988-2001

Op de traditionele nieuwjaarsreceptie van 1988 op Beursplein 5 was het een komen en gaan van oude bekenden. Beursveteraan Schopman senior kwam nog even langs om gedag te zeggen. Hij had zijn zaak inclusief zoon achtergelaten onder de vleugels van Wolbers. Naast de voor een miljoen de man door van der Wielen & Co uitgekochte heren Hollander gaf de oud directie van Burger & Roodenburch acte de présence.⁶⁸ Ook de nog maar net als lid van de effectenbeurs toegelaten Jos Dreesens liet zijn gezicht zien. Amsterdam Options Traders (AOT) was bij de tender op de failliete boedel van Mellegers & van den Elsaker als meest acceptabele partij uit de bus gekomen. Voor de som van f 10.000.000, - kregen de vrije optiejongens het bedrijfslidmaatschap inclusief het recht om notering op te maken in handen.⁶⁹ Dreesens benadrukte bij de overname dat de nieuwkomer zich zou opstellen 'zoals een hoekman betaamt'.⁷⁰ Toch riep de reddingsoperatie bij gevestigde partijen de nodige weerstand op. Door Cor Zuidema van de AMRO werd de hoekmanstak langdurig op de strafbank gezet.⁷¹

Ondanks het turbulente jaareinde kon de Vereniging tevreden terugkijken op het handelsjaar. De aandelen hadden een veer moeten laten maar op jaarbasis was de omzet licht toegenomen. Kapitaal had zijn toevlucht gezocht op de obligatiemarkt waardoor de omzet in die sector met 48% was toegenomen tot f 173,5 miljard. Daarbij had de handelsactiviteit zich geconcentreerd op staatsleningen en had men f 32,6 miljard omgezet via het AIM. De volumetoename in dat onderhandelingssegment weerspiegelde de opkomst van de grootschalige beleggers. Het schaalvergrotingsproces en de technologische

⁶⁸ Rob Zieck, beurslid Van der Wielen & Co (1-10-2012).

⁶⁹ Ruud Siegel, beurslid Mellegers & Van den Elsaker (14-7-2012).

⁷⁰ 'AOT koopt in krach geveld hoekmansbedrijf' *Het Financieele Dagblad* 31-10-1987

⁷¹ Jos Dreesens, beurslid A.O.T. (17-7-2012).

mogelijkheden maakten voor de Vereniging de modernisering van de infrastructuur tot speerpunt. De van de *Midwest Stock Exchange* betrokken software gaf het vernieuwingsproces zijn technologische vorm: automatisering van het handelsinformatiesysteem (*pré-trade*), de orderaanvoer, de transactieverwerking en de terugmelding aan de clearing en commissiehuizen (*post-trade*). Het afsluiten van de transactie zelf (*trade*) werd niet geautomatiseerd.

Voor de menselijke component, het persoonlijk contact, bleef de beursvloer vooralsnog de aangewezen plek. Bij de commitment aan het centrale marktprincipe woog het prijsvormingsargument zwaar: in Amsterdam waren de officieel gepubliceerde beurskoersen gedane prijzen. Dit in tegenstelling tot Londen waar market makers uitsluitend quotes afgaven die niets zeiden over de werkelijke handelsprijzen.⁷² De facto werd hier alleen ‘het hoekmansboekje in de beeldschermen geschoven’.⁷³ Aan de verwezenlijking hing, voor de goed bij kas zittende Vereniging, wel een prijskaartje: f 67,1 miljoen. Met de herindeling van de vloeren en een nieuwe telefooncentrale kreeg de vernieuwing op Beursplein 5 gestalte. Om plaats te maken, werden de houten nissen en posts gesloopt. Daarna betrokken de 107 beursleden, 89 beursgemachtigden en 36 beursemployé’s van de 37 hoekmansbedrijven hun nieuwe open onderkomens langs de wanden van de beurszaal. De 47 commissionairs en 61 banken kregen op de vloer 130 werkplekken tot hun beschikking. Moderne *touchscreen* telecommunicatieapparatuur garandeerde de afhandeling van de circa 3.000 gesprekken per uur op piekmomenten. Vanaf 25 maart 1988 droeg het Handel Ondersteunend Systeem (HOS) bij aan het automatiseringsproces binnen het Nederlandse effectenbedrijf.

⁷² ‘Beursvloer behoudt centrale functie bij uitwerking automatiseringsplannen’
Het Financieele Dagblad 30-5-1987

⁷³ J. Kooy, directeur Effectencentrale van de Amsterdamse Effectenbeurs
Congres: Automatisering, een ‘must’ voor het effectenbedrijf (24-9-1987).

CLADDER & TER MEER

TELEFOON 242753 Kantoor 242726
40730 Onder Beurs
56643 Na zes uur
KASSIER : KAS-ASSOCIATIE N.V.
GEM. GIRO : C 2646
POSTGIRO : 503893

AMSTERDAM 2 October
KUIJERSGRACHT 158

19 72.

Getuigschrift

Hiermede berichten wy dat de Heer

B. de Ridder Jr.

sinds Augustus 1960, tot op heden, by onze Firma is werkzaam geweest.

Hy is by ons begonnen als jongste bediende en heeft zich, sindsdien, ontwikkeld tot een bekwame beursbediende.

De afgelopen jaren is hy, tot onze volle tevredenheid, by ons werkzaam geweest en hebben wy zyn eerlykheid en yver kunnen waarderen.

De reden van zyn ontslag is: opheffing onzer firma.

Wy wensen hem nog veel succes, voor de komende jaren, in zyn verdere loopbaan.

Hoogachtend

Cladder & ter Meer

n. Beursvloer 1988

Alle genoteerde effecten werden voortaan doorlopend verhandeld (10.00-16.30) waarbij na het opgeven van een Verzoek Koersvorming aan het systeem de Nieuwe Hoek Prijs (notering) tot stand kwam. Doordat de nieuwe koers inclusief tijdstip direct naar het koerspublicatiesysteem werd verstuurd, hoefde niemand meer zijn koersbriefje te kloppen bij de guidebank. Deze werd verplaatst naar de schrijfzaal. Ook met het 'rondje guidebank' was het gedaan: in een hoofdfonds affaire doen op de oude prijs terwijl de nieuwe al in de maak was en de bediende bij het opgeven daarvan kalm aan deed. De taak van een beursemployé werd verder uitgehold doordat het niet langer nodig was om ponskaarten te strepen en slips rond te brengen. Naast het opnemen van de mondelinge orders vereiste nu de elektronische orderstroom diens aandacht. Kwamen die binnen dan zag de handelaar op het scherm zijn positieprognose aan en stuurde aan zijn concurrenten een verzoek tot notering. De koers werd in de hoek gemaakt en vervolgens direct met de in het beursboekje of op blocnote genoteerde affaires handmatig in het HOS ingevoerd. Het doorgeven van de uitgevoerde orders die niet geautomatiseerd waren binnengekomen, geschiedde veelal telefonisch.

In de handelssystematiek was niets veranderd maar links en rechts op de vloer droegen firmanten hun boekje over aan de gerijpte jongere garde. Om zich te bewijzen tegenover de bazen en elkaar legden deze een door jeugdig elan gevoede gretigheid aan de dag. Met een aan brutaliteit grenzende bravoure werd de concurrentie tegemoet getreden. Als er in de hoek een verschil rees kwam men altijd op voor de eigen collega, want men diende maar één belang en dat was het belang van de firma! Deed een handelaar het goed dan had de zaak verdiend maar in geval het geld kostte had hij of zij het verloren. Lang daarbij stilstaan hielp niet. In de handel dacht men niet zozeer in geld als wel in stukken. Over de in positie genomen aantallen en de koersafwijking werd op de dag binnenshuis met collega's gepraat. Bij het verlaten van de beurs kon men zich altijd wel bij deze of gene aansluiten om wat te gaan eten en/of drinken in

de stad. Locaties en gesprekstof genoeg maar over de eigen handel met zijn verdiensten en besognes werd door hoeklieden naar buiten toe in principe met geen woord gerept.

In de zomer van 1988 werd in het parlement vergaderd over het wetsvoorstel tot strafbaarstelling van misbruik van voorwetenschap. De ministerraad ging akkoord met een nieuwe wettelijke regeling betreffende het toezicht op effectenverkeer, ter vervanging van de Beurswet 1914 en de Wet effectenhandel. Het toezicht op de effectenbeurzen werd door de Minister van Financiën Onno Ruding gedelegeerd naar de Stichting Toezicht Effectenverkeer. De beurzen bleven hun eigen regelgeving en de controle op de naleving ervan verzorgen. Bankier Allard Jiskoot werd benoemd tot voorzitter van dit los van de overheid staande orgaan. Het was aan de stichting om de werkwijze van de beurzen te toetsen aan criteria van beleggersbescherming en ‘behoorlijke functionering’ van de handel.⁷⁴ Naar het inzicht van de minister werkte een ‘adequaat functionerende markt een efficiënte prijsvorming en middelallocatie in de hand’. Vertrouwen van de beleggers en spaarders in het financiële bestel was daarvoor van eminent belang en daarom stond bevordering van de doorzichtigheid van de financiële markten voorop. Elektronische waardepapiermarkten zonder beursvloer vielen volgens de bewindsman ook onder de noemer effectenbeurs.⁷⁵

3.1 Keerpunt

In 1988 nam de omzet in obligaties opnieuw toe maar daalde de aandelenomzet met bijna een kwart. H. de Roos Jr & Co, een firma met drie beursleden en vier medewerkers had ondanks de moeilijke handelsomstandigheden stand weten te houden. In het weekend voor de kerst kwamen zij bij elkaar om de boeken af te

⁷⁴ De Amsterdamse Effectenbeurs in 1988 (VvdE 1989) toezicht.

⁷⁵ Regelen inzake het toezicht op het effectenverkeer (Wet toezicht effectenverkeer) Tweede Kamer der Staten-Generaal Vergaderjaar 1988-1989, 21 038, nr.3

Tabel VII: Werkgelegenheid hoekmansbedrijf 1988

	1988	Beurslid	Gemachtigd	Employé	Totaal
Arends & Co.		5	7	4	16
Assman & Kroese		4	2	2	8
Blöte (M.C.)		2	3	0	5
Borghols		3	0	2	5
Bosch & Co.		5	0	1	6
Bregman (J.)		3	0	1	4
Brom & Co.		3	7	3	13
Brondgeest & Springer		3	5	1	9
Coffeng & Co.		2	6	1	9
Glasbergen J.HZN. (F.)		3	3	3	9
Groot Jr. B.V. (K.)		2	1	0	3
Hees (B.J.V. van)		2	5	2	9
Hobijn & van Vliet		1	2	1	4
Horjus (H.)		2	1	0	3
Jurgens (J.H.)		2	2	0	4
Klop & Co.		3	0	0	3
Koning Jr. (Hendrik)		0	0	0	0
Koreman & Co. (C.A.)		2	0	0	2
Mandersloot & De Bruijn		4	1	2	7
Mellegers (A.O.T.)		2	6	2	10
Mellenbergh (C.F.)		4	1	1	6
Moolen & Co. (Van der)		5	3	5	13
Neefjes (J.)		3	2	0	5
Outersterp (J.P.W. van)		4	3	1	8
Oven (Firma L. van)		2	0	0	2
Padt & Postmaa		3	2	2	7
Raavé (B.J.)		2	2	0	4
Roos Jr. & Co. (H. de)		3	4	0	7
Ruiter (C.F. de)		3	1	0	4
Schoo (C.J.)		3	2	1	6
Slootjes & Co.		2	1	0	3
Spruijt (A.)		2	2	0	4
Stroink		5	1	0	6
Stücker & Galis		3	3	0	6
Welsch (J.F.N.)		1	3	0	4
Wielen & Co. (van der)		5	2	0	7
Wolbers		4	6	1	11
	37	107	89	36	232

Bron: Ledenlijst VvdE 1988

sluiten: f 5,5 miljoen courtage en f 1,2 miljoen koerswinst vormden het resultaat.⁷⁶ Met een glaasje champagne, een oliebol en de handelsvoorraad die op papier een waarde van drieëntwintig miljoen gulden vertegenwoordigde, zagen zij het handelsjaar 1989 met vertrouwen tegemoet. In januari werd op de optiebeurs het 50 miljoenste contract verhandeld. De aan indexopties gerelateerde mandjeshandel gaf ook de omzet in de 25 aandelen met de grootste marktkapitalisatie op de Amsterdamse beurs een stimulans. Langzaam maar zeker keerde bij de professie en het publiek het vertrouwen in de economie en in de beurs terug. Volgens beursman Guus Mooy had het echec van oktober 1987 en het daaropvolgende koersontwikkelingen bij particulieren de interesse voor de beurs juist gewekt.

De Nederlandse Staat lifte mee op het positieve sentiment en verzilverde met de beursgang van DSM en DAF een deel van haar belangen. Bij een emissie of introductie van nieuwe fondsen werd op advies van de commissie voor de notering de hoek aangewezen waar het nieuwe fonds zou worden verhandeld. Naar usance ging, om versnippering tegen te gaan, een BNG lening naar de BNG hoek. Maar bij de toewijzing konden ook sociale aspecten meewegen, want in sommige hoeken zat men, in tegenstelling tot de drukke staatsfondsenhoek, met de duimen te draaien. Hoeklleden die vonden dat zij in aanmerking kwamen voor een nieuw fonds gaven dat aan. Lobbywerk werd daarbij niet geschuwd want 'als je hele goede vrienden was met de mensen van de commissie, kon je toch af en toe wat invloed uitoefenen'.⁷⁷

Een initiatiefgroep rond de President van De Nederlandse Bank W.F. Duisenberg kwam met voorstellen ter versterking van de concurrentie- en vestigingsvoorwaarden van Amsterdam als internationaal financieel centrum. Ter verwezenlijking zagen de opstellers een verlaging van de transactiekosten en het nemen van maatregelen ter vergroting van de marktliquiditeit in het

⁷⁶ Fondsenoverzicht H. de Roos Jr & Co (31-12-1988).

⁷⁷ Jan Abrahamse, beurslid Slootjes & Co (25-6-2012).

verschiet.⁷⁸ Inspelend op de risico's van de effectenhandel had de Vereniging de kapitaalisen voor de leden aanmerkelijk verhoogd en solvabiliteitsnormen voor posities in aandelen en obligaties ingesteld. Tevens besloot men het fonds voor de opvang van calamiteiten bij leden (omslagfonds) te vergroten. Voor buitenstaanders werd het mogelijk gemaakt de koersen rechtstreeks te volgen via informatiesysteem Beursnet. Binnen de beursorganisatie moest een herverdeling van taken voor stroomlijning zorgen. De operationele- en commerciële zaken kwamen voortaan de Amsterdamse Effectenbeurs (AEB) toe terwijl de VvdE zich toeleegde op beleidsontwikkeling, regelgeving en controles. Een effectenman vatte het verschil in tijdsgeest aldus samen: in de jaren zeventig kon je er niet over praten en nu mocht je er niet over praten!⁷⁹

Na de val van de muur in Berlijn nam in een ander deel van Europa de bemoeienis spoorlags af. Op 1 juli 1990 gingen Oost- en West-Duitsland vooruitlopend op de hereniging een monetaire eenheid aan. Hier staken grote partijen als de ABN Bank, AMRO Bank, NMB-Postbank en Nationale-Nederlanden hun voelhorens uit over fusiemogelijkheden. Maar op het Beursplein en in Den Haag werden knopen doorgehakt: het was gedaan met de beursbelasting en de VvdE schafte de minimum provisietaief-afspraken af. Gelijktijdig werden de courtagetarieven voor hoekmansbedrijven en de handelsmethodiek in staatsobligaties aangepast. Voortaan werd met het Open Order Boek (OOB) de professionele handel in de meest actieve staatsleningen van acht tot vijf bediend. Dat orderboek bracht orders (vanaf 2,5 miljoen) en quotes (vanaf f 5 miljoen) van leden tezamen. Ter waarborging van de correcte koersvorming en omdat klanten anonimiteit waardeerden, beheerde de hoekman het boek. Aldus werd een koppeling tot stand gebracht tussen de bestaande door orders gestimuleerde centrale markt en een door quotes gestimuleerd specifiek marktsegment.

⁷⁸ De Amsterdamse Effectenbeurs in 1989 (VvdE 1990) actieplan.

⁷⁹ Peter Baas, beurslid Bosch & Co obligatiehandelaar (25-5-2012).

Naast de coupon (rentevergoeding) hadden staatsleningen een vaste looptijd en op de afloopdatum kreeg de bezitter als schuldeiser de nominale waarde van de overheid terug. Deze zekerheid bepaalde de aantrekkelijkheid en met aandelen het verschil in verhandelbaarheid. De grote liquiditeit van staatsobligaties maakte handel met een fractie van 0,01 in plaats van 0,05 procent mogelijk. Een aandeelhouder kon als deelgenoot in een onderneming alleen op de beurs diens stukken aanbieden. Waardering was onderhevig aan vele onzekerheden waardoor partijen minder dan in obligaties geneigd waren zich uit te spreken (orders achter te laten). Daardoor was het verschil tussen in- en verkoopprijs groter. Dit werkte prijsfluctuatie in de hand en bood daarmee ruimte aan de hoekman om eigen bied en laatprijzen af te geven. In augustus bracht de introductie van ABN Amro Holding NV handel maar de stemming werd in hoge mate bepaald door de gebeurtenissen in het Midden-Oosten. Door de Iraakse aanval op Koeweit stegen de olieprijsen en dit maande in combinatie met het renteniveau van 9% beleggers en beursmensen tot voorzichtigheid.

Gezien de 'recente' ervaringen en vooruitzichten hadden de twee oudste firmanten van H. de Roos Jr. & Co 'geen zin meer om door te gaan'.⁸⁰ Zij handelden met hun eigen geld maar dat kapitaal was ten slotte bedoeld als oude dag voorziening. De overname door Padt & Postmaa en van der Wielen werd binnen een week beklonken. Die laatste palmde ook de kleinere J.H. Jurgens in.⁸¹ De concentratiemanoeuvres werden door anderen met argusogen gevolgd en beoordeeld. Het bezit van oud of nieuw geld, de manier waarop dat was verkregen en ingezet, waren voor de oudere garde oordeelbepalend. Daarbij waren zakelijke of persoonlijke kinnnesinne niet vreemd. De medewerkers zagen hun kansen om als firmant toe te treden slinken. Voorheen kregen opvolgers nog de ruimte zich, eventueel gefaseerd, in te kopen. Daartoe werden de bedragen te groot en prevaleerde in toenemende mate het eigenbelang van de

⁸⁰ Lucas Krijger, beurslid H. de Roos Jr. & Co (6-9-2012).

⁸¹ 'Nieuwe concentraties bij beursfirma's in Amsterdam' *De Telegraaf* 3-1-1991

aandeelhouders. Employés konden binnen de firma's nog wel gemachtigd worden maar aan nieuwe werknemers had men vrijwel geen behoefte. Indien nodig kon men binnen combinaties, ook van der Moolen en Arends gingen samen, schuiven met personeel.

3.2 Omslag

De beëindiging van de Golfoorlog in 1991 gaf in de Westerse wereld het vertrouwen in de economische ontwikkeling een zetje in de goede richting. Hier beleefden de aandelen Internationale Nederlanden Groep een geslaagde entree.⁸² Ook achter het voormalige ijzeren gordijn kon men zich na 53 jaar op de heropende effectenbeurs van Warschau laven aan één van de geneugten van het kapitalisme: speculeren. In de VS ging het eveneens crescendo en voor het eerst in de geschiedenis (van de NYSE) doorbrak de Dow de 3000 punten grens. Op een zwoele zomeravond werd in het Amsterdamse concertgebouw het 115-jarig jubileum van de Vereniging voor de Effectenhandel chique en groots gevierd. De strijd in Moskou tussen voor- en tegenstanders van het naar hervorming strevende regime deed de gemoederen daar en op de beurzen wereldwijd hoog oplopen. De maand dat de communisten definitief het veld moesten ruimen nam de commissaris van de notering afscheid. Op de vraag hoe de naaste toekomst van de Amsterdamse Effectenbeurs er uitzag, antwoordde heethoofd Piet van Outersterp 'net zoals nu, niks anders'.⁸³

Er kwam kritiek op de Amsterdamse Effectenbeurs van het ambtenarenpensioenfonds ABP en grote bedrijfspensioenfondsen vanwege te weinig liquiditeit en het naar hun mening inefficiënte hoekmanssysteem waardoor omzet in de grotere Nederlandse fondsen naar SEAQ weglekte. Dit werd door de Commissie aandelenhandel gepareerd maar raakte wel degelijk

⁸² 'ING steelt show op de beurs' *Reformatorisch Dagblad* 5-3-1991

⁸³ 'De commissaris is uitverteld' *Prijscourant* bijlage donderdag 19 december 1991

een gevoelige snaar.⁸⁴ Het beursbestuur kon zich bij uitkomst van hun rapport nog vinden in de richting van de aanbevelingen. Maar onder ‘openlijke druk’ van de banken die in Londen ‘vrij spel hadden’ besloot men een objectieve partij een oordeel te laten vellen.⁸⁵ Organisatie en adviesbureau Mc Kinsey & Co moest onderzoek doen naar de internationale concurrentiepositie van de Amsterdamse Effectenbeurs.

In juni 1992 fuseerde Mandersloot & de Bruijn met de in 1875 opgerichte firma L. van Oven. Daarmee was dit hoekmansbedrijf een jaar ouder dan de Vereniging waarvan eind van het jaar de vierde termijn van negenentwintig jaar afliep. Een moment waarop verlenging en organisatievorm voor betrokken partijen van wezenlijk belang konden zijn. Een statutenwijziging of ontbinding van de Vereniging vereiste tenminste tweederde van het aantal door de bedrijfsleden uitgebrachte stemmen.⁸⁶ Voor het eerst traden over de te volgen koers ook de institutionele beleggers in direct overleg met het beursbestuur. Volgens de directeur van het Philips pensioenfonds, dat streefde naar een goedkoper en beter product, brak aldende ‘de naar binnen gerichte gilde-structuur’ open. Bij het gegeven dat bijna 40% van de beurshandel voor rekening kwam van ‘moloch’ ABN AMRO en aan hen gelieerde marktpartijen plaatsten zijn collega investeerders vraagtekens.⁸⁷ Inspelend op het heersende debat stelde de Vereniging van Hoeklieden haar visie op het toekomstige beursbestel op schrift voor de buitenwereld.

De hoeklieden beschouwden zichzelf als onmisbare schakel binnen de centrale markt. Zij onderhielden de markt met toevoeging van liquiditeit, boden beleggers de zekerheid van de juiste afrekeningsprijs en waren voor professionele partijen een bron van marktinformatie. Het werkelijk functioneren van schermenhandel stond of viel met de aanwezigheid van een zeer liquide

⁸⁴ ‘Advies beurscommissie: systeem van hoekmannen niet wijzigen’ *NRC Handelsblad* 6-12-1991

⁸⁵ B.F. Baron van Ittersum - voorzitter Vereniging voor de Effectenhandel (24-10-2012).

⁸⁶ Statuten VvdE (1993).

⁸⁷ ‘Institutionele beleggers willen meer liquide beurs’ *NRC Handelsblad* 5-6-1992

vraag- en aanbodmarkt.⁸⁸ In tegenstelling tot hun brochure getiteld *Geoliede handel* was het rapport *Samen op koers* van Mc Kinsey meer kwantitatief onderbouwd. Naar hun bevindingen was de concurrentiepositie van de effectenbeurs en haar leden dramatisch achteruit gegaan. Het marktaandeel in aandelen was vanaf 1988 gedaald van circa 80% naar 60% en in obligaties bedroeg het nog maar 32%. Een oorzaak betrof de concurrentie van de actievere buitenlandse intermediairs. Tweederde van de handel kwam intussen op conto van buitenlandse beleggers die over een eigen verkoopnet beschikten. De groei van de buitenbeurshandel werd mede veroorzaakt door de handelsstructuur van de effectenbeurs: het hoekmanstarief, dat 9% van de totale handelskosten uitmaakte, moest ook als zijn diensten niet gewenst waren toch betaald worden.⁸⁹

Daarmee waren de aantrekkingskracht van Londen, waar het gebruik van een tussenschakel niet verplicht was, en de concurrentieachterstand van de eigen beurs(leden) verklaart. In de slag om de klant was voor elk handelssegment een systeem op maat nodig. Met het voor marktparticipanten toegankelijk maken van het open orderboek en de te introduceren interdealer-broker functie kon Beursplein 5 handel terug zien te winnen. Daarbij moesten de banken, commissionairs en hoeklieden de handen ineenslaan en snel tot actie overgaan.⁹⁰ In het beursbestuur vormden de banken en commissionairs geen hecht blok. De banken, machtig als zij waren in de handel, overlegden nauwelijks met elkaar. Bij de commissionairs voerden onderling haat en nijd de boventoon en voldeed één verenigingsvergadering per jaar.⁹¹ Op de vloer waren de overleglijnen tussen de hoeklieden frequent en direct. Voor iedere bestuursvergadering kwam de Vereniging van Hoeklieden bij elkaar: 'dit staat op de agenda, wat gaan wij

⁸⁸ Geoliede handel. Een visie op het toekomstig beursbestel (Vereniging van Hoeklieden september 1992).

⁸⁹ Samen op koers (Mc Kinsey 5 november 1992).

⁹⁰ 'Mc Kinsey luidt noodklok over Amsterdamse beurs' *Het Financieele Dagblad* 6-11-1992

⁹¹ Jolmer Gerritse, beurslid Kooyman Effectenkantoor N.V. commissionair (24-9-2012).

doen?’ Zij waren alleen daar mee bezig en veel beter op de hoogte. Door de ‘100% solidariteit’ stonden de hoeklieden heel sterk in het beursbestuur.⁹²

Van politieke zijde werd het bestuur gemaand tot reorganisatie. Minister Kok van Financiën drong aan op consensus tussen de betrokkenen bij het tot stand brengen van een adequate concurrentiestrategie.⁹³ Januari 1993 koos de Vereniging voor een nieuw handelssysteem: een retailsegment georganiseerd als de centrale markt met één hoekman per fonds en een wholesalesegment waarin de commissiehuizen via beeldschermen rechtstreeks met elkaar konden handelen. Binnen deze hybride marktsystematiek zou de hoekman nieuwe stijl, die toegang had tot beide segmenten, de koppeling tot stand brengen. Door hem konden stukken in de voor grote partijen ‘oninteressante’ retailhandel worden opgevangen en als wholesalepost aangeboden of vica versa. Van de f 90 miljoen aan courtage die de commissiehuizen op jaarbasis aan de hoeklieden betaalden, kwam ongeveer een derde op conto van vijftien kleinere partijen.⁹⁴ Niet alleen voor hen, maar voor het merendeel van de in totaal 33 hoekmansbedrijven lag er geen taak meer. De bank en commissionairszijde liet een tegengesteld beeld zien: de buitenlandse concurrentie nam toe. Lokale effectenhuizen verloren terrein aan buitenlandse banken als Deutsche Bank de Bary, Swiss Bank, Credit Suisse First Boston en Warburg.

3.3 Specialist

Gelijk met de koersontwikkeling op Wall Street liep de index in Amsterdam voorzichtig op. Het consumentenvertrouwen, dat zich in maart nog op het laagste punt sinds tien jaar bevond, herstelde gestaag. Een serie renteverlagingen door De Nederlandse Bank waren daaraan mede debet. Er werd een commissie van wijze mannen aangesteld die het beursbestuur moest adviseren over de

⁹² B.F. Baron van Ittersum - voorzitter Vereniging voor de Effectenhandel (24-10-2012).

⁹³ NRC 17-12-1992

⁹⁴ NRC 22-1-1993/10-2-1993

herstructurering van het hoekmansbedrijf. Vooruitlopend op de veranderingen werd besloten de vloerplicht af te schaffen. Fysieke aanwezigheid van commissionairs en bankiers was voor het functioneren van de markt niet langer nodig. Daarmee volgde men de praktijk, want als gevolg van de automatisering werd het op de vloer allengs stiller. Met de invoering van de Amsterdam Treasury bond Market (ATM) verhuisde de obligatiehoek naar de schrijfzaal. De handel in die open hoek was al langer tanende en per 21 juni 1993 definitief passé. Het OOB, een door professionele quotes gedreven markt, had gezien het verlies van marktaandeel verre van voldaan.

Beseffend dat het vrijwel gedaan was met de hoekmansfunctie hadden de beurspartijen in staatsobligaties de koppen bij elkaar gestoken. Brondgeest & Springer en Van Hees bleven op de bestaande centrale markt voor retailtransacties actief maar verwierven samen in de hoedanigheid van interdealer-broker een centrale positie op de professionele markt. Deze verrichtte uitsluitend bemiddelingsactiviteiten tussen de aangesloten commissiehuizen, inclusief 5 buitenlandse, en concentreerde zich op het bevorderen van de professionele marktliquiditeit. Dit vanaf f 2,5 miljoen en zonder het innemen van posities. Die stap betekende voor hoeklieden in obligaties 'de redding om staat te kunnen verhandelen'.⁹⁵ Terwijl de rente naar 6,5% daalde, werd het 100-miljoenste optiecontract verhandeld en passeerde de beurswaarde van Koninklijke Olie voor het eerst de f 100 miljard. Ook de omzetten liepen op en de index vestigde record op record. Op 20 december stond de CBS koersindex 40% hoger dan bij de jaarwisseling. De beursagenda werd echter overheerst door het uitgebrachte advies van de wijze mannen en de op handen zijnde veranderingen.

Binnen het hervormingsproces vormden de herverdeling van de fondsen en de vergoeding voor de vertrekkers een heikel punt. Naar voorstel van de

⁹⁵ Fred Pieters, beursgemachtigde Brondgeest & Springer B.V. obligatiehandelaar (2-11-2012).

adviescommissie kwam een fonds toe aan de hoekman die daarin over een bepaalde periode de meeste courtage had opgehaald. Tevens pleitte zij, naast een verhoging van solvabiliteitsnormen, voor de mogelijkheid van kapitaaldeelname door derden met waarborging van de onafhankelijkheid van de specialist. Het eigen vermogen van alle hoeklieden, dat rond de f 150 miljoen bedroeg, diende uitgebreid te worden tot tenminste f 200 miljoen. Maar men voorzag dat kapitaalverschaffers zich, gezien de hoge handelsrisico's en het onzekere perspectief, terughoudend zouden opstellen. Van de banken, die de Vereniging nu als bedrijfslid categorie A beschouwde, werd verwacht dat zij vooral in de wholesale sector meer voor eigen rekening gingen handelen en al doende liquiditeit toevoegden. Het was aan de hoekmansfirma's om de eigen overlevingskansen in te schatten. Voor de uitvallers lag er een vertrekpremie in het verschiet. Doordat de spelregels veranderden, verwachtte de commissie een toename aan het overnamefront.⁹⁶

Aan financiële partijen werd het niet toegestaan om voor meer dan 25% procent in een hoekmansbedrijf te participeren. Daarmee moest voorkomen worden dat dergelijke grote spelers de handel zelf zouden gaan controleren. Nadat de herverdeling van de 1490 fondsen via de zogenaamde toewijzingscarrousel bij de hoeklieden op de nodige weerstand was gestuit, kwam het bestuur hen tegemoet. Er werd f 7,5 miljoen gereserveerd voor een sociaal plan ten bate van de overtoollige werknemers en hoekmansbedrijven met weinig toegewezen beursfondsen werden gecompenseerd. Zij ontvingen coupons die recht gaven op bemiddeling bij de handel in de aandelen van nieuw te introduceren bedrijven zoals Koninklijke PTT Nederland. De handelsrechten waren verhandelbaar en gewild door partij(en) die binnen het Nieuwe Handelssysteem als specialist de markt wilden onderhouden.⁹⁷ Op de Buitengewone Ledenvergadering van 15 maart 1994 werden de voorstellen met

⁹⁶ 'Sanering onder hoeklieden op de beurs' *Reformatisch Dagblad* 18-9-1993

⁹⁷ 'Beurs compenseert benadeelde hoeklieden' *Trouw* 5-3-94

Tabel VIII: Categorieën bedrijfsleden van de Vereniging voor de Effectenhandel 1993

	A Commissionairs	B Banken	C Hoekmansbedrijf	Bedrijfsleden
1982 ⁽¹⁾	42	53	48	143
1988 ⁽²⁾	47	61	37	145
1992 ⁽³⁾	55	41	33	129
	A Banken	Bi/ii Commissionairs	C Hoekmansbedrijf	
1993 ⁽⁴⁾	35	20/33	33	133*
1996 ⁽⁵⁾	32	18/30	9	106*

(1) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1982

(2) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1988

(3) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1992

(4) Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1993 * Inclusief 12 Buitengewone Bedrijfsleden

(5) Ledenlijst VvdE juli 1996 * Inclusief 17 Buitengewone Bedrijfsleden

A:

Bedrijfsleden, die als in Nederland gevestigde bankinstelling als belangrijke tak van bedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening en zijn ingeschreven in één der door De Nederlandsche Bank N.V. gehouden registers, als bedoeld in de Wet toezicht Kredietwezen.

Buitengewone Bedrijfsleden: Bedrijfsleden die als niet in Nederland gevestigde vennootschappen of rechtspersonen als hoofdbedrijf respectievelijk als belangrijke tak van bedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening en dergelijke activiteiten tevens als hoofd- of belangrijke nevenactiviteit vanuit het buitenland ontplooiën ten aanzien van Nederlandse Staatsschuld.

B i:

Bedrijfsleden, die als in Nederland gevestigde commissionair/effectenkredietinstelling als hoofdbedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening en zijn ingeschreven in één der door De Nederlandsche Bank N.V. gehouden registers, als bedoeld in de Wet toezicht Kredietwezen.

B ii:

Bedrijfsleden, die als in Nederland gevestigde commissionair als hoofdbedrijf de commissiehandel in effecten uitoefenen en/of als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening, en niet zijn ingeschreven in één der door De Nederlandsche Bank N.V. gehouden registers, als bedoeld in de Wet toezicht Kredietwezen.

C i:

Bedrijfsleden, die als in Nederland gevestigd hoekmansbedrijf uitsluitend voor rekening van Bedrijfsleden als bedoeld in artikel 6 lid 1 en van door het bestuur aan te wijzen leden van andere erkende effectenbeurzen, de commissiehandel in effecten uitoefenen en als handelaar de handel in effecten bedrijven voor eigen rekening.

betrekking tot de beurshervorming goedgekeurd. Met dit ‘historische akkoord’ kozen de leden voor een fundamentele aanpassing van het handelssysteem.⁹⁸

Het kapitaalkrachtige Van der Moolen liet er geen gras over groeien en kondigde aan gefaseerd zes hoekmansbedrijven over te nemen. Assman & Kroese, Bosch & Co, C.J. Schoo, Stroink, Mandersloot & van Oven en J. Neefjes waren bij de invoering van het nieuwe handelssysteem op 1 oktober niet langer zelfstandige entiteiten. Daarmee bleef het expanderende bedrijf, ook op NYSE had Hans Kroon en consorten hun vleugels uitgeslagen, onder het door de Vereniging toegestane maximum marktaandeel van 35%.⁹⁹ AOT verzekerde zich van 15 tot 20% van de courtage-omzet door aankoop van M.C. Blöte, J. van Outerterp en C.F. Mellenbergh. De firmanten van laatstgenoemde firma vonden het welletjes: ‘de overnameprijs was goed’ en daarbij ‘om nu na de mooiste tijd van ons leven de hele dag op een kantoortje achter een scherm te gaan zitten’.¹⁰⁰ De herverdeling had AOT voor f 3,5 miljoen aan coupons opgeleverd die de komend vijf jaar geldig bleven. Na de KPN stonden de introductie van Ballast Nedam en Vendex gepland. Vooruitlopend hierop werd de vloer bezocht door het eerste elftal van AFC AJAX.

Voor de stervelingen op de vloer betekende het bezoek van hun godenzonen een aangenaam intermezzo. De nieuwe beursthermometer, de Amsterdam EOE index (AEX), die geschikt was om de hartslag van de handel van minuut tot minuut te volgen, mocht per saldo amper van zijn plek komen, de handel was ronduit levendig. Het eeuwenoude devies laag kopen, hoog verkopen en hoog verkopen, laag terug kopen bewees keer op keer zijn waarde. Eind september stonden aandelen AKZO f 207, - en de courtageteller bij de Roos Effekten op f 5 miljoen. Die opbrengst had men in weerwil van de stelregel zo goed als schoon binnen gehaald.¹⁰¹ Bij de hoeklieden gold zestig tot zeventig

⁹⁸ Beurs in Beweging (Amsterdamse Effectenbeurs nr. 1 1994).

⁹⁹ Persbericht Van der Moolen (25 maart 1994).

¹⁰⁰ Jan de Calavon, beurslid C.F. Mellenbergh (13-9-2012).

¹⁰¹ Fondsenoverzicht De Roos Effekten BV (29-9-1994).

o. H. de Roos Jr. & Co 1991

p. De vloer 1996

procent van de provisie overhouden als goed gedaan. Getuige de resultaten van anderen was dat niet aan iedere handelaar voorbehouden. Ook al was de handel in de ene hoek nu eenmaal moeilijker dan in de andere, sommigen waren bedreven in de ware beursklassieker. Dubbel draaien op het verkeerde moment: het op de hoogste koersen dekken van de short, hausse gaan en vervolgens ook op die positie verlies lijden. Andersom kon natuurlijk ook. Een handelswijze die binnen de combinaties jammer genoeg niet bijdroeg aan goede onderlinge verstandhoudingen en het positieve gemeenschappelijke resultaat. Tantièmes verschilden namelijk per handelaar maar werden alleen uitgekeerd bij een positief inkomstentotaal.

3.4 Toegevoegde waarde

Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje stelde op 19 januari 1995 de vernieuwde handelsvloer en het nieuwe geautomatiseerde handelssysteem officieel in gebruik. Zes bedrijven die hoofdzakelijk in aandelen handelden, beschikten over afgebakende vloerterritoria: AOT Burger & Mellegers, Brom/Glasbergen, Coffeng & Co, Van der Moolen, Van der Wielen & Co en Wolbers. De firma's Borghols & IJdema, Brondgeest & Springer en Van Hees behielden de obligatiezaal als domein. De 36 overgebleven beursleden en 102 medewerkers van de 9 resterende hoekmansbedrijven waren sedert enkele maanden vertrouwd geraakt met het Trading System Amsterdam (TSA). In het retailsegment voor de meest actieve fondsen beheerden zij het voor alle leden van de Vereniging openbare orderboek. Alleen de hoekman kende de identiteit van de orderverstrekken. Vertrouwelijke opdrachten, telefonische- en vloertransacties bleven mogelijk, maar koop- en verkoopopdrachten in het boek hadden voorrang. De hoekman was verplicht continue een quote af te geven voor minimaal de wholesalegrens.

Die grens was per fonds vastgesteld en lag bijvoorbeeld in Philips op 20.000 maar in Elsevier op 5.000 stukken. Indien de specialist toegevoegde waarde leverde, casu quo als tegenpartij optrad, ontving deze het hoge courtagetarief van 0,08%. Voegde hij geen liquiditeit toe dan viel hem een administratieve vergoeding van 0,016% ten deel. Alle orders tot de wholesale grens moesten worden verhandeld via het limietenboek van de specialist. Wholesale-transacties konden in volledige vrijheid tot stand worden gebracht. Daarbij konden leden gebruik maken van het *Automatic Interprofessional Dealing system Amsterdam* (AIDA) en het *Amsterdam Stock Exchange Trading system* (ASSET). Commissiehuizen konden via het laatste naar de klant adverteren met eigen in- en verkoopprijzen. AIDA was bestemd voor de geautomatiseerde handel tussen leden. Zij konden zonder tussenkomst van een intermediair ingelegde kooporders *hitten* (aan jou) en verkooporders *liften* (van jou). In de overige aandelen en de niet- staatsobligaties gaf de hoekman facultatief een quote af en vond de orderexecutie niet (semi-) automatisch, maar met diens tussenkomst plaats.

Actieve handelaren uit de open hoek speelden voortaan net als hun collega's uit de gesloten hoek een passievere rol. Binnen een combinatie zat men voortaan bij elkaar maar het onderscheid tussen de verschillende bloedgroepen verdween niet direct. Daar men veelal met de rug naar elkaar toe zat en zich concentreerde op de handel- en nieuwsschermen ontstonden er een soort micro-hoeken waar men zich in paren van twee bekommerde om de zakelijke belangen. Met één handelstechnisch verschil: een notering met de toevoeging + (gedaan en bieden) of – (gedaan en laten) was niet meer mogelijk. Verder bleef de handelsusance, ook die van de telefonische avondhandel, gelijk. Daarbij impliceerde iedere affaire voor de hoekman nog steeds aan beide zijden courtage. Banken en commissionairs rekenden in de provisie de hoekmansvergoeding door, één nota voor de koper en eentje voor de verkoper. Over de jaren had men de tarieven ietsje naar beneden aangepast maar

plotsklaps diende commissionair Eduard de Graaff & Co zich aan als prijsvechter.

Op de vloer werd direct geschamperd dat deze kleine partij dat niet lang vol zou houden. Maar met grote Amerikaanse klanten als Goldman Sachs, Morgan Stanley en als onderdeel van Achmea bleek deze tussenpersoon te beschikken over het benodigde stamina.¹⁰² De tarievenslag bracht naast de additionele orderstroom een hardere opstelling bij het zaken doen teweeg. Het handelsverkeer adagium 'leven en laten leven' verdween dan ook naar de achtergrond. Gelijk met de oplopende koerswaarde van de totale markt tot f 569 miljard (1986 f 193,6 miljard) namen de belangen van de diverse marktpartijen toe. Bank Labouchere startte samen met de Vereniging van Effectenbezitters de goedkope dienstverlener *Bottom-line* voor particuliere beleggers en AOT verschalkte obligatiehuis Brondgeest & Springer. Een door de vereniging ingestelde ad-hoc commissie moest het bestuur adviseren over een herziening van de structuur van de VvdE/AEB. Uiteindelijk werd het beursjaar 1995 afgesloten met een 17% hogere AEX (485,35) en een record totaalomzet van f 1359 miljard.

Die omzetsijging betekende nog niet dat de concurrentieslag met andere Europese kapitaalmarkten definitief was gewonnen. Om de krachten te bundelen ging de Amsterdamse Effectenbeurs met de optiebeurs op het Rokin een fusie aan. Aangezien de (controle)taken van de Vereniging bij de nieuwe holding kwam te liggen, raakte deze na 120 jaar functioneren als beursvereniging overbodig. Haar miljoenenvermogen kwam voor het overgrote gedeelte de effectenkredietinstellingen toe.¹⁰³ Zonder zijn ideaal van een pan-Europese verwezenlijkt te zien, ruimde voorzitter Boudewijn van Ittersum in december 1996 het veld. Het was aan G. Möller om de fusiebeurs te leiden en indien gewenst een strategische alliantie met één of meerdere buitenlandse beurzen aan

¹⁰² Rob Heezius, beurslid Eduard de Graaff & Co commissionair (17-10-2012).

¹⁰³ 'Vermogen van Effectenbeurs naar leden' *NRC* 3-12-1996

te gaan. Het aandeelhouderschap van de Amsterdam Exchanges N.V. was gelijk verdeeld over vier hoofdgroepen: institutionele beleggers, de Vereniging van Effecten Uitgevende Ondernemingen, de optiebeurs en de leden van de effectenbeurs. Binnen het nieuwgevormde geheel stonden de specialisten voor enkele miljoenen guldens in de eigendomsboeken.¹⁰⁴

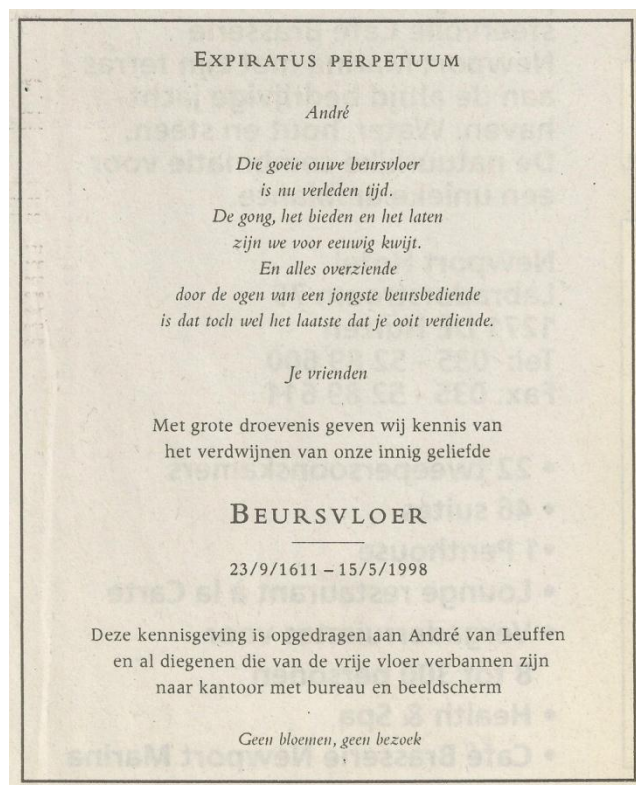
Voor kleine particuliere beleggers een waarlijk groot bedrag maar deze groep nam in 1997 wel veertig procent van de beursomzet voor zijn rekening.¹⁰⁵ In het eerste halfjaar stoomde de AEX op van de 634 naar de 900. In de zomervakantie doorbrak de index het 1000 punten niveau maar de campinghausse verloor vaart naarmate de in Azië uitgebroken financiële crisis zich verhevigde. Ook de euforie bij de hoeklieden werd getemperd, want de commissie aandelenhandel stelde voor hun rol te beperken.¹⁰⁶ Alle orders moesten per fonds bijeenkomen in één voor een ieder gelijk toegankelijk limietenboek. Daarmee raakten de hoeklieden hun monopolie op het inzicht in de markt kwijt. Tegelijk werd het lage courtagetarief afgeschaft en de *spread* (verschil tussen de bied- en laatprijs) kleiner. Naar verwachting zou een groter handelsvolume de inkomstenderving compenseren. Ondertussen liep 66% van de transacties in Nederlandse aandelen via Amsterdam Exchanges.¹⁰⁷ De implementatie van TSA II moest er voor zorgen dat nog meer handel uit *the City* in Londen kon worden teruggehaald. Een fysiek gevolg was dat de hoeklieden en commissionairs 15 mei 1998 moesten verhuizen. De door hun geliefde vloer werd vrijgemaakt en ingrijpend aangepast voor de komst van de optiebeurs.

¹⁰⁴ 'Beursvereniging na 120 jaar overbodig' *De Volkskrant* 5-10-1996

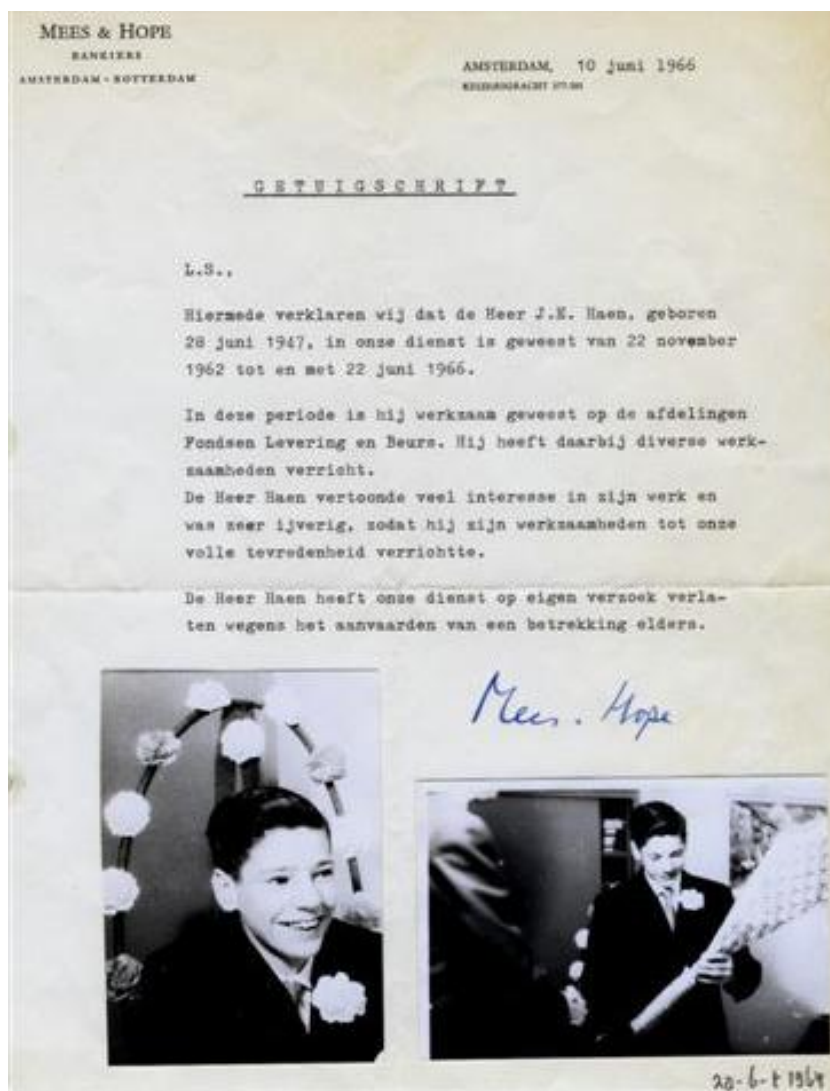
¹⁰⁵ G. Moller geciteerd in: 'Beurs introduceert nieuw handelssysteem' *Reformatisch Dagblad* 9-1-1998

¹⁰⁶ 'Commissie: beperk rol hoekman' *NRC* 2-10-1997

¹⁰⁷ Ranald C. Michie, *The Global Securities Market. A History* (Oxford 2006) 323.

q. Afscheid 1998

r. Eén van de laatsten: John Haen

3.5 De laatsten

De resterende 4 specialistbedrijven betrokken een etage hoger hun dealingroom in het beursgebouw. AOT had met de overname van Wolbers het marktaandeel naar circa 32% uitgebreid en technologiefondsen Baan en ASML aan het handelsmenu toegevoegd. De firma Brom/Glasbergen was inmiddels aangekocht door van der Wielen's moedermaatschappij N.V. Bever Holding. In oktober namen de in gekleurde tradingjackets gehulde optiehandelaren de beursvloer in bezit en keerde het rumoer terug. Een maand later kwam specialist Fred Ooms er achter dat de eigen marketmaker in Olies het faillissement van zijn Coffeng & Co had bewerkstelligd. Na Mellegers & van den Elsaker het tweede hoekmansbedrijf dat op harde wijze geconfronteerd werd met het riskante effectenvak. Door deze deconfiture verdween één van de laatste met voornamelijk eigen geld handelende partijen. John Haen en zijn collega's bleven onder het toegetreten Amerikaanse beursbedrijf Susquehanna de markt in hun fondsen onderhouden.

Vanaf 4 januari 1999 maakten zij in euro's de noteringen. Bij de introductie van deze eenheidsmunt liepen de nationale kapitaalmarkten van de deelnemende landen voorop. Door de wisselverhouding van 2,20371 gulden voor een euro halveerden optisch gezien de koersen en indices. In de handel bleef ieder verdiend dubbeltje niet te versmaden, want goed voor 22 ouderwetse centen! Vanaf oktober werd, in navolging van de obligatiehandel, voor bepaalde hoofdfondsen de noteringsfractie van één cent toegestaan. Daarmee verkleinde het verschil tussen de beste in- en verkoopprijs voor de eindbelegger. In de Verenigde Staten waren het de toekomstverwachtingen voor de op Nasdaq verhandelbare internet- en telecomfondsen die menig investeerdershart sneller deed kloppen. Met goedkeuring van president Clinton werden de sinds 1933 aan

banken opgelegde restricties ingetrokken.¹⁰⁸ Daardoor versnelde in Amerika het integratieproces tussen het bank-, verzekering- en effectenbedrijf. In Amsterdam voorzag men voor de grootste beursfondsen een pan-Europese beurs en het einde van de traditionele hoekmansfunctie. De zeven beoogde partnerbeurzen maakten al geen gebruik meer van dergelijke tussenpersonen.¹⁰⁹ Terwijl anderen de messen slepen, kwam de jaaromzet in aandelen uit op f 1965 miljard en realiseerde Bever een nettoresultaat van euro 7,6 miljoen.¹¹⁰ Wat het nieuwe millennium zou brengen viel nog maar te bezien.

De vrees voor op hol slaande computers bleek ongegrond en ook op Beurplein 5 ging men gewoon over op de orde van de dag. Voor startende aan de nieuwe economie gerelateerde bedrijfjes verlaagde men rap de toelatingscriteria. Een beurswaarde van minstens euro 150 miljoen volstond voor een bedrijf als World Online om de begeerde beursnotering te verkrijgen.¹¹¹ Op 20 maart kondigden de beurzen van Parijs, Brussel en Amsterdam aan te fuseren. Het Franse handelssysteem *Nouveau Système de Cotation* zou ook in Nederland gaan dienen als basis voor de nog immer florerende effectenhandel. De prijsvorming in de aandelen van de grote Franse ondernemingen verliep volledig geautomatiseerd. Wel en niet door uitgevende instellingen gesponsorde *animateurs* (liquiditeitsverschaffer) onderhielden een markt in de middelgrote en kleine fondsen. In september was de oprichting van Euronext een feit en liep de internet zeepbel gestaag leeg.

Beleggers in technologiefondsen werden wereldwijd geconfronteerd met aanzienlijke koersverliezen. Maar de één zijn dood was voor een andere marktspeeler zijn brood. Beursdirecteur Möller benadrukte tijdens zijn nieuwjaarstoespraak in 2001 het voordeel van de toegenomen efficiency en schaalgrootte van Euronext. De orders van het publiek kwamen tegen lagere

¹⁰⁸ Financial Services Modernization Act of 1999

¹⁰⁹ 'Europese beurs luidt einde hoekman in' *Het Financieele Dagblad* 25-9-1999

¹¹⁰ Resultaten Bever Holding N.V. (31-5-2000).

¹¹¹ 'Beurs past regels voor notering aan' *Reformatisch Dagblad* 31-12-1999

beurskosten bijeen in een grotere 'pool van liquidity'.¹¹² Zijn boodschap was misschien verheugend nieuws voor anderen maar niet voor de hoeklieden. Eerder had hij zich onverbiddelijk laten ontvallen: 'in een erg liquide markt heeft de hoekman weinig waarde en hij verdient alleen maar geld als hij waarde toevoegt.'¹¹³ Op maandag 29 oktober 2001 schakelde Beurplein 5 over op de Franse handelsmethodiek. In de nieuwe eeuw was het met de Amsterdamse hoekmansfunctie definitief gedaan... en laten!

¹¹² G. Möller Nieuwjaarsspeech Euronext (Hotel Krasnapolsky 2-1-2001).

¹¹³ *De Volkskrant* 9-1-1998

Tabel IX: Omzetten op de Amsterdamse Effectenbeurs, 1988-1999
Euronext 2000-2001

	CBS- Algemeen koersindex	Aandelen	Obligaties	Effectieve Omzet	Rendement Nederlandse staatsleningen	Koerswaarde aandelen totale Ned. markt
		f. Mld.	f. Mld.	f. Mld.		f. Mld.
1988	165.8	121,3	206,5	327,8	6.05	215,78
1989	202.8	188,9	173,1	362	7.24	295,38
1990	168.3	148,7	189,3	338	9.01	250,63
1991	191.4	145	212	357	8.84	289,10
1992	198.0	156	271	427	8.18	310,16
1993	280.8	250,9	768	1018,9	6.32	448,66
1994	278.0	292(I)	741(II)	1159,1	6.72	489,77
1995	321.5	398,66	960,77	1359,43	6.61	569,68
1996	437.3	645,59	1318,5	1964,09	5.72	786,90
1997	618.8	1109,9	1099,6	2209,5	5.22	1112,20
1998	734.7	1614,06	1167,08	2781,14	4.53	1323,54
1999	933.1	1965,7	1325,2	3290,9	4.47	1782,79
2000	897.0	3766(II)	-	-	5.34	1720,79
2001	708.0	3669	-	-	4.80	1440,46

(I) januari-november Volkskrant 5-12-1994

(II) Euronext Cash market-electronic orderbook

Bron: Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1988-1999

Jaarverslag Euronext 2000-2001

Aandelen: beurswaarde op de Amsterdamse Effectenbeurs (CBS).

Geld- en kapitaalmarkt (CBS).

Tabel X: Bedrijfsleden, beursleden, gemachtigde en niet-gemachtigde bedienden van de
Vereniging voor de Effectenhandel, 1988-1996

	Bedrijfs leden	Hoekmans bedrijven	Beursleden	Beurs gemachtigd	Beurs employé's
1988	145	37	357 (107*)	426 (89*)	167 (36*)
1989	149	37	367	428	154
1990	147	35	351	429	139
1991	139	34	315	420	111
1992	132	33	306	392	85
1993	137	33	313 (75*)	404 (82*)	68 (16*)
1994	120	9	298	428	73
1995	-	9	- (35*)	- (85*)	- (17*)
1996	106	9	- (34*)	- (75*)	- (18*)

* Hoekmansbedrijf

Bron: Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1988-1994

Ledenlijst VvdE 1988, februari 1995, juli 1996

Opmerking: De parallelmarkt is buiten beschouwing gelaten.

Conclusie

Op vrijwel klassieke wijze vervulde de hoekmansgemeenschap tot het jaar 1994 zijn koersen regulerende rol. Wel was het aantal hoekmansbedrijven afgenomen en een deel van de hoekmanswerkzaamheden sinds 1988 geautomatiseerd. Met de invoering van het TSA verdween in 1994 de meerderheid van de bedrijven inclusief firmanten van de vloer. Door de schaalvergroting in de effectenhandel werden spreads in staatsobligaties en hoofdfondsen kleiner en daarin raakte eind twintigste eeuw de koersvormingstaak van de hoekman overbodig. De overstap naar het Franse effectenhandelssysteem, waarin liquiditeitsverschaffers een markt in bijfondsen onderhielden, betekende in 2001 het eind van de hoekmansfunctie op Beursplein 5.

Interviews:

J.C. Abrahamse, beurslid Sloopjes & Co
- secretaris Vereniging van Hoeklieden
Beursperiode: 1963-1994 (25-6-2012/tijdsduur: 01.53).

P.E. Baas, beurslid Bosch & Co obligatiehandelaar
Beursperiode: 1970-1997 (25-5-2012/tijdsduur: 03.01).

J.F.L.H. Arnoud de Calavon, beurslid C.F. Mellenbergh
Beursperiode: 1967-1994 (13-9-2012/tijdsduur: 01.06).

J.J. Dreesens, beurslid A.O.T.
Beursperiode: 1961-1996 (17-7-2012/tijdsduur: 01.16).

J.D. Gerritse, beurslid Kooyman Effectenkantoor N.V. commissionair
Beursperiode: 1961-2012 (24-9-2012/tijdsduur: 01.30).

P.A. Gilliéron, Jr. beurslid H. de Roos Jr. & Co
- penningmeester Vereniging van Hoeklieden
Beursperiode: 1957-1990 (26-6-2012/tijdsduur: 01.35).

J.E.M. Haen, beursgemachtigde Coffeng & Co
Beursperiode: 1966-2001 (25-5-2012/tijdsduur: 01.40).

R.R.T. Heezius, beurslid Eduard de Graaff & Co commissionair
Beursperiode: 1970-2004 (17-10-2012/tijdsduur: 01.02).

E.A. Hiestand, beurslid H. de Roos Jr. & Co
Beursperiode: 1948-1990 (8-6-2012/tijdsduur: 00.53).

B.F. Baron van Ittersum
- voorzitter Vereniging voor de Effectenhandel
Beursperiode: 1982-1996 (24-10-2012/tijdsduur: 01.00).

J. Kluft, beurslid Borghols B.V. obligatiehandelaar
Beursperiode: 1962-1985 (28-6-2012/tijdsduur: 01.20).

L.G. Krijger, beurslid H. de Roos Jr. & Co
Beursperiode: 1955-1995 (6-9-2012/tijdsduur: 00.46).

R.C. Labadie, beursgemachtigde Theodoor Gillisen N.V. commissionair
Beursperiode: 1979-2012 (8-6-2012/tijdsduur: 01.30).

H.F.M. Letschert, beursgemachtigde D.W. Brand N.V. commissionair
Beursperiode: 1969-2012 (24-9-2012/tijdsduur: 00.51).

H.J. Montanus, beursgemachtigde Rabobank
Beursperiode: 1982-2007 (11-9-2012/tijdsduur: 01.35).

G.R. Mooy, beursgemachtigde Oyens & van Eeghen N.V. commissionair
Beursperiode: 1976-2006 (18-5-2012).

F.R. Oosthoek, beurslid L.J. Boef
Beursperiode: 1977-2001 (1-10-2012/tijdsduur: 00.43).

F.C. Pieters, beursgemachtigde Brondgeest & Springer B.V. obligatiehandelaar
Beursperiode: 1977-2012 (2-11-2012/tijdsduur: 00.44).

B. de Ridder, beurslid Mandersloot & de Bruijn
Beursperiode: 1960-1997 (21-6-2012/tijdsduur: 00.40).

A.M.P. de Rooy, beurslid Josso & Scheepmaker
 Beursperiode: 1963-2000 (5-7-2012/tijdsduur: 01.09).
 A.J. Samson, beurslid Sloopjes & Co
 Beursperiode: 1963-1994 (5-7-2012/tijdsduur: 01.09).
 E.H. Schmidt, beursgemachtigde Pierson, Heldring & Pierson bankier
 Beursperiode: 1957-1996 (18-9-2012/tijdsduur: 00.53)
 B.Ph. Siegel, beurslid Mellegers & Van den Elsaker
 Beursperiode: 1956-2001 (14-7-2012/tijdsduur: 01.32).
 R.H. Zieck, beurslid Van der Wielen & Co
 - voorzitter Vereniging van Hoekliden
 Beursperiode: 1964-2001 (1-10-2012/tijdsduur: 00.56).

Literatuur:

Brouwer, E.A., *Opties. Historie en perspectief* (ESB 26-10-1983) 982-985.
 Brouwer, S., *Beurs en Effectenhandel* (Amsterdam 1966).
 Ephraim, O.R., *Het Amsterdams interprofessioneel marktsysteem* (1987).
 Gompers, P.A., *The venture capital cycle* (Massachusetts 2004).
 Hillen, J.L.S.M., *Nederlandse Wetgeving. Effectenwetgeving* (Kluwer 2002).
 Iongh, A.W. de, *Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam. Gedenkboek 1876-1926* (Amsterdam 1926).
 Kroeze, C., *Beurs in beweging. 25 jaar optiebeurs in beeld* (Amsterdam 2003).
 Michie, Ranald C., *The Global Securities Market. A History* (Oxford 2006).
 Michie, Ranald C., *The London Stock Exchange. A History* (Oxford 1999).
 Marez Oyens, G.H. de, 'Effectenbeurzen en de regeling van het Internationaal Effectenverkeer' in: M.Cram en F.J. Loudon ed., *De internationalisering van het Effectenbedrijf* (NIBE nr.54 Amsterdam 1986).
 Mendes da Costa, J., *Het ABC van de Amsterdamschen Effectenhandel* (Amsterdam 1931).
 Runderkamp, Lex en Ursula den Tex, '55 dagen op de effectenbeurs', *Vrij Nederland* (bijlage 5-3-1983) 2-34.
 Vries, Joh. de, *Een eeuw vol effecten. Historische schets van de vereniging voor de Effectenhandel en de Amsterdamse effectenbeurs 1876-1976* (Wormerveer 1976).
 Zanden, J.L. van, *Economische geschiedenis van Nederland in de 20e eeuw* (Utrecht 1989).

Overig:

Algemene beschrijving Handel Ondersteunend Systeem (VvdE mei 1988).
 Beschrijving nieuwe handelssystematiek (AEB 5 november 1993).
 Beurs in Beweging (Amsterdamse Effectenbeurs nr. 1 1994).
 Beurskrach 1987 (Van der Wielen).

Beursplein 5 Magazine (oktober 1998).
 Congres: Automatisering, een 'must' voor het effectenbedrijf (24-9-1987).
 De Amsterdamse Effectenbeurs op een nieuwe koers
 (Vereeniging voor den Effectenhandel mei 1972).
 De hoekman/specialist: Spil van de centrale markt voor Nederlandse Effecten
 (Vereniging van Hoeklieden 1995).
 De nieuwe handelssystemen op de Amsterdamse Effectenbeurs (AEB 1994).
 Effectenbeurs in nieuwe stijl (NIBE 1974).
 Effectenwetgeving (Kluwer 2002).
 Eindverslag Commissie functionering hoeklieden (30 oktober 1985).
 Financieel bericht (van Lanschot nr.12, juni 1990).
 Fondsenoverzicht H. de Roos Jr & Co (31-12-1988).
 Geoliede handel. Een visie op het toekomstig beursbestel
 (Vereniging van Hoeklieden september 1992).
 Hoekenboekje (VvdE januari 1961).
 Hoekenboek (VvdE november 1983).
 Hoeklieden jaarcijfers 1983 (Controlebureau VvdE 29-10-1984).
 Jaarverslag Amsterdamse Effectenbeurs 1972-1999
 Jaarverslag Euronext 2000-2001
 Nieuwjaarspeech Euronext (Hotel Krasnapolsky 2-1-2001).
 Persbericht van der Moolen (25 maart 1994).
 Provisiereglement VvdE (1 mei 83).
 Regelen inzake het toezicht op het effectenverkeer (Wet toezicht
 effectenverkeer) Tweede Kamer der Staten-Generaal Vergaderjaar 1988-1989,
 21 038, nr.3.
 Resultaten Bever Holding N.V. (31-5-2000).
 Samen op koers (McKinsey 5 november 1992).
 Statuten VvdE (1993).
 100 Jaar-Eeuwfeest (Jubileumcommissie VvdE 2-2-1976).

Dagbladen:

De Telegraaf: 23-10-1980/2-6-1984/10-3-1984/22-2-1985/3-1-1991
 De Volkskrant: 5-12-1994/5-10-1996/9-1-1998
 De Waarheid: 3-6-1975
 Het Financieele Dagblad: 30-5-1987/31-10-1987/6-11-1992/25-9-1999
 NRC Handelsblad: 20-10-1987/6-12-1991/5-6-1992/17-12-1992/22-1-1993
 10-2-1993/3-12-1996/2-10-1997
 Reformatorisch Dagblad: 15-10-1987/17-10-1987/20-10-1987/5-3-1991
 18-9-1993/9-1-1998/31-12-1999
 Trouw: 5-3-94

Internet:

cbs/digibron/esb

Jaarverslagen:

AOT 1989/1998

Bever resultaten 31-5-2000

De Amsterdamse effectenbeurs in 1970-1999

Euronext annual report 2000-2001

Ledenlijsten VvdE:

1972/1973/1977II/juli 1988/februari 1995/juli1996

Prijscouranten:

maandag 9 september 1974/donderdag 19 december 1991

Radio/Dvd:

Bieden en laten deel 1: De beurs – over handel in aandelen
(radioprogramma Het spoor VPRO november1986).

De Amsterdamse Beurs. Van bakermat tot beeldscherm
(Stichting Vereniging voor de Effectenhandel 2012).

Afbeeldingen:

Voorblad: 'Zalig zijn zij, die niets bezitten.' Collectie atlas van Stolk.

Het geheugen van Nederland.

- a. Hoekenboekje (Vereniging voor den Effectenhandel 1961).
- b. Lettinga-Vegter, S.G., *Beurs en effecten in kort tijdbestek* (Amsterdam 1969).
- f. Hoekenboek (VvdE november 1983).
- g. Hoekenboek (VvdE november 1983).
- h. De Amsterdamse Effectenbeurs in 1982
- m. Uitnodiging 22^e lustrum van de VvdE
- n. Eduscript (uitgave AEB).
- p. Uitnodiging 24^e lustrum van de VvdE
- q. *Het Financieele Dagblad* 15-5-1998